

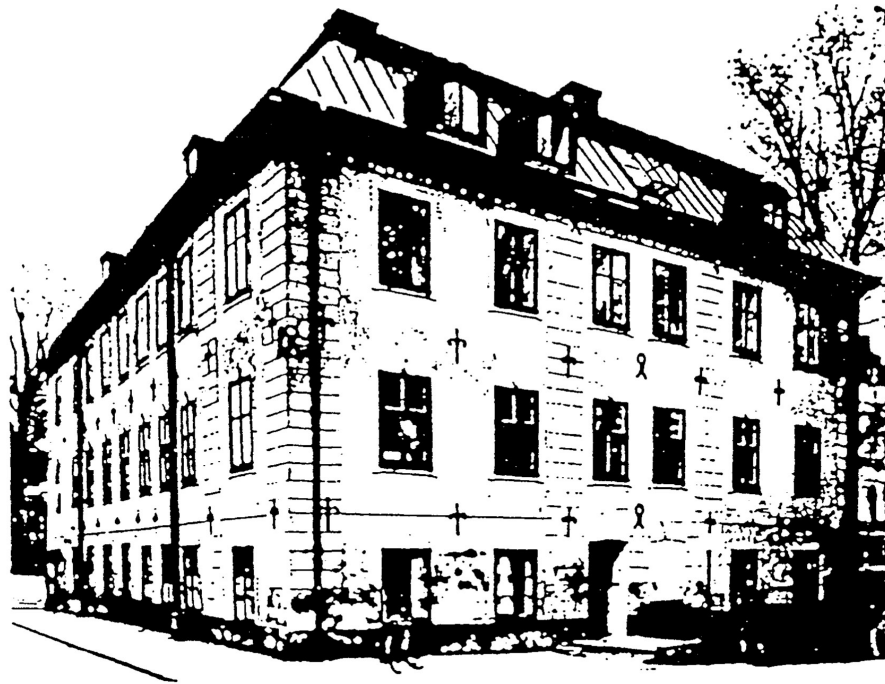
Dopningskontroller i idrottsvärlden

– Kraven på vistelserapportering och rätten till privatliv

Examensarbete med praktik
Idrottsjuridik, 30 högskolepoäng

Författare: Sanna Ridderwall
Handledare: Universitetslektor Ingrid Helmius

VT 2010

JURIDISKA FAKULTETEN – INSTITUTIONEN
UPPSALA UNIVERSITET

Riddartorget 5/Trädgårdsgatan 1, Uppsala. Postadress: Box 512,751 20 Uppsala, Tel 018-4710000

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte och avgränsning	5
1.3 Disposition	6
1.4 Begreppsdefinition	7
1.5 Metod och material	8
2 Historia	9
3 Antidopningsorganisationerna	11
3.1 Inledning	11
3.2 WADA:s organisation	11
3.3 RF:s organisation	13
3.4 Antidopningsorganisationernas rättsliga ställning	16
4 Antidopningsreglerna	23
4.1 Inledning	23
4.2 Dopningsförseelse	23
4.3 Dopningskontroll	24
4.4 Ändringar	25
5 Kraven på vistelserapportering	26
5.1 Inledning	26
5.2 WADA:s regler	27
5.2.1 <i>Världsantidopningskoden och den internationella kontrollstandard</i>	27
5.2.2 <i>Rapporteringsbrist</i>	29
5.2.3 <i>Bomkontroll</i>	31
5.3 RF:s regler	33
5.3.1 <i>Idrottens antidopingreglemente och Föreskrifter om vistelserapportering m.m.</i>	33

5.3.2 <i>Rapporteringsbrist</i>	35
5.3.3 <i>Bomkontroll</i>	37
5.4 Påföljder	38
6 Rätten till privatliv	39
6.1 Inledning	39
6.2 Skyddet för privatlivet i regeringsformen	40
6.3 Skyddet för privatlivet i Europakonventionen	43
7 Diskussion	48
8 Avslutande kommentarer	56

Förkortningar

ADAMS	Anti-Doping Administration and Management System
IAAF	International Association of Athletics Federations
IADA	International Anti-Doping Arrangement
IOK	Internationella Olympiska Kommittén
IPK	Internationella Paralympiska Kommittén
RF	Riksidrottsförbundet
SOK	Sveriges Olympiska Kommitté
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WADA	World Anti-Doping Agency
WHO	World Health Organization

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den moderna idrottshistorien har kantats av en rad dopningsskandaler. I media har det talats om en kapplöpning mellan idrottsutövare som på ett onaturligt sätt försöker förbättra sin prestationsförmåga och idrottsförbund som genom dopningskontroller försöker avslöja fuskarna. Det är uppenbart att arbetet mot dopning måste ske på ett internationellt plan för att det ska bli rättvist för idrottsutövarna. Om vissa stater arbetar aktivt mot dopning medan andra tillåter det, eller kanske till och med uppmuntrar det, blir förutsättningarna för idrottare att vinna internationella tävlingar alldeles för olika. Trots att dopning inom idrotten har förekommit i tusentals år var det först den 10 november 1999, när den privaträttsliga stiftelsen World Anti-Doping Agency (WADA) grundades, som en världsomspännande harmonisering av arbetet mot dopning möjliggjordes.

Många dopningsmedel, exempelvis anabola steroider, injiceras månader innan tävlingen för att det inte skall finnas några spår kvar av drogen vid tävlingstillfället. Detta gör att det finns ett behov av att testa idrottsutövarna vid andra tillfällen än vid tävlingar. Out-of-competition testing, som det kallas på engelska, är centralt för WADA:s världsantidopningsprogram¹. För att det skall vara möjligt att genomföra sådana dopningskontroller är det nödvändigt att veta var idrottarna befinner sig. WADA har därför infört krav på vistelserapportering. Alla idrottsutövare som har utsetts att ingå i en registrerad målgrupp för dopningskontroll är skyldiga att lämna information om sin vistelseort. I vilken omfattning sådana uppgifter måste lämnas beror på vilken prioritetsgrupp idrottaren tillhör.

Friidrottaren Robert Kronberg hör till prioritetsgrupp A. Det innebär att han måste vara tillgänglig för dopningskontroll på den plats han angivit en timme varje dag. Många idrottsutövare väljer att ange platsen för träning, men Kronbergs träningsschema ändras hela tiden så han har valt att ange sitt hem. Han uppger att representanter från

¹ Det innefattar världsantidopningskoden, förbudslistan, internationella kontrollstandarderna, internationella standarderna för laboratorier, internationella standarderna för undantag för terapeutiskt bruk och internationella standarderna för skydd av privatlivet och personuppgifter.

antidopningsorganisationerna, oftast Riksidrottsförbundet (RF), kommer några gånger varje år. Eftersom dopningstesterna vanligtvis utförs genom ett urinprov har det hänt att dopningskontrollanterna har varit tvungna att ta med Kronberg till något café för att hålla i honom kaffe när han redan hunnit kissa på morgonen. Det säger sig självt att dessa dopningskontroller kan vara omständiga för idrottsutövarna, men frågan är om de utgör ett intrång i deras rätt till privatliv enligt regeringsformen och Europakonventionen.²

1.2 Syfte och avgränsning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om WADA och RF:s krav på vistelserapportering är förenliga med rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen. Jag har valt att enbart fokusera på de materiella reglerna om vistelserapportering och att utelämna exempelvis problematiken kring behandlingen av personuppgifter och frågan om idrottsrörelsens domstolar kan anses vara domstolar i lagens mening.

1.3 Disposition

Jag inleder med en kort historisk tillbakablick över antidopningsarbetet, en beskrivning av WADA och RF:s uppbyggnad och rättsliga ställning, samt en kortfattad redogörelse för antidopningsreglerna. Därefter går jag igenom kraven på vistelserapportering i WADA och RF:s regelverk samt beskriver rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen. Avslutningsvis lyfter jag fram olika synpunkter som har framförts om kraven på vistelserapportering och för en diskussion kring de regler som skulle kunna utgöra intrång i rätten till privatlivet.

² Telefonintervju med friidrottaren Robert Kronberg, den 3 februari 2010, klockan 16:11.

1.4 Begreppsdefinition

Med ”kraven på vistelserapportering” avses WADA och RF:s regler om vistelserapportering och med ”rätten till privatliv” avses bestämmelserna om skyddet för privatlivet i regeringsformen och Europakonventionen.³ Huruvida begreppet ”dopning” eller begreppet ”doping” skall användas har diskuterats i flera propositioner. Trots att ordet ”doping” har blivit fast etablerat både hos allmänheten, massmedia och inom idrottsrörelsen har lagstiftaren ansett att uttrycket ”dopning” skall användas. Den främsta anledningen till det är att ordet ”dopning” anses mer förenligt med det svenska språkssystemet.⁴ Jag har därför valt att använda begreppet ”dopning” i uppsatsen, men har inte ändrat på namn som innehåller ”doping”, exempelvis Dopingkommissionen och Idrottens antidopingreglemente.

Med ”idrottsutövare”, eller ”idrottare”, åsyftas en person som utövar en idrott och är medlem i en idrottsförening. Tidigare betraktades idrottslig verksamhet som en hobby, men i den så kallade Benny Westblom-domen 1985 slogs det fast att idrottsföreningar kan vara att anse som arbetsgivare och idrottsutövare följaktligen anställda.⁵ Idrottsutövare anses vara arbetstagare även enligt Arbetstidsdirektivet (2003/88/EG), vilket brukar lyftas fram i diskussioner kring kraven på vistelserapportering. Eftersom idrottsutövare är att anse som anställda, och det inte finns några rättsfall som behandlar kraven på vistelserapportering, gör jag vissa jämförelser med Arbetsdomstolens domar om drogtestar av anställda i diskussionsdelen.

WADA är en privaträttslig stiftelse som verkar för att samordna och harmonisera antidopningsarbetet. RF, som är en ideell förening, är den svenska idrottsrörelsens samlande organisation. Jag går igenom deras ställning närmare i avsnittet om antidopningsorganisationerna. Andra organisationer jag nämner i uppsatsen är Professional Player’s Federation och European Elite Athletes (EU Athletes), vilka är en typ av fackförbund som representerar idrottsutövarna. Professional Player’s Federation är en organisation som verkar för professionella idrottsutövare i Storbritannien. EU Athletes är ett förbund som består av självständiga idrottsorganisationer från hela Europa och

³ Eftersom Riksidrottsförbundet förkortas ”RF” har jag, för att undvika förvirring, valt att genom hela uppsatsen skriva ut regeringsformen.

⁴ Prop. 1998/99:3, s 38 f.

⁵ RÅ 85 1:39.

som tillsammans representerar över 25 000 professionella idrottsutövare i 15 europeiska länder.

1.5 Metod och material

Vid författandet av denna uppsats har jag använt traditionell juridisk metod. Den primära rättskällan i svensk rätt är författningstext. Med detta begrepp avses först och främst lagtext, men även regeringens förordningar och myndigheters föreskrifter innefattas. För att kunna tolka lagtexten måste ibland förarbetena till lagen studeras. Dessa består i huvudsak av statens offentliga utredningar, regeringens propositioner och riksdagens utskottsbetänkanden. En annan viktig rättskälla är rättspraxis, vilken främst utgörs av domar från Högsta domstolen och Regeringsrätten. Många gånger kan det även bli nödvändigt att konsultera doktrin, dvs. den juridiska litteraturen på området.⁶ Jag har främst använt mig av lagtext och förarbeten vid tolkningen av regeringsformen, men också av doktrin. Vid tolkningen av Europakonventionen har jag huvudsakligen använt mig av rättspraxis och doktrin.

För att beskriva kraven på vistelserapportering har jag använt mig av WADA och RF:s antidopningsregler. Av WADA:s regelverk är det främst världsantidopningskoden och den internationella kontrollstandarden som har varit av intresse. Av RF:s regler har jag huvudsakligen använt Idrottens antidopingreglemente, Föreskrifter om vistelserapportering m.m. och RF:s stadgar. Dessvärre har det knappt skrivits något om kraven på vistelserapportering och rätten till privatliv. För att få en bild av hur kraven på vistelserapportering uppfattas i idrottsvärlden har jag därför intervjuat såväl idrottsutövare som representanter från antidopningsorganisationerna. Jag har även intervjuat en idrottsläkare och företrädare för spelarfack. Dessa intervjuer har givetvis inget rättskällvärde, men de har gett intressanta infallsvinklar, framför allt i diskussionsdelen.

⁶ Zetterström, Juridiken & dess arbetssätt – en introduktion, s 50 ff.

2 Historia

Dopning är inget nytt fenomen i idrottsvärlden. Redan för 5000 år sedan rekommenderade kinesiska läkare extrakt av vissa växter för att stärka hjärtat i samband med idrottsutövning. Även i den moderna idrottsvärlden har dopning länge varit ett diskussionsämne. År 1865 diskuterade tidningarna om det var rätt att kanalsimmarna i Amsterdam använde dopningsmedel. Den första dokumenterade dopningskontrollen utfördes i Österrike 1918 efter en serie oväntade resultat i hästkapplöpningar. Enligt protokollen testades 218 hästar och flera befanns dopade. Det första medvetna steget mot dopning togs dock först 1967. Då beslöt Internationella Olympiska Kommittén (IOK) att en medicinsk kommitté skulle bildas. En kommitté som också fick det övergripande ansvaret för bekämpandet av dopning inom idrotten.⁷

Under 1970-talet startade Riksidrottsförbundet ett aktivt arbete mot dopning i Sverige. År 1977 bildades en dopningskommission och 1979 antogs de första antidopningsreglerna.⁸ Ett nordiskt samarbete mot dopning initierades av de nordiska riksidrottsförbunden 1982 och resulterade i en överenskommelse om att nordiska idrottsutövare skulle kunna inkallas till kontroll oavsett i vilket nordiskt land han eller hon befann sig. År 1987 antogs en nordisk antidopningskonvention, vars syfte, utöver den ömsesidiga testingen, var att harmonisera viktigare regler och procedurer i de nordiska länderna. Konventionen var när den skrevs den enda multilaterala överenskommelsen i världen med konkreta åtaganden om att utföra tester på de andra konventionsländernas idrottare och att harmonisera såväl regler som procedurer.⁹

I Europa har dopningsfrågan behandlats vid ett antal olika tillfällen på olika nivåer. Europarådets konvention mot dopning, som främst tar sikte på dopning som ett idrottsproblem, trädde för Sveriges del i kraft 1990. I avsikt att minska och slutligen avskaffa dopning inom idrotten åtar sig parterna att vidta alla nödvändiga steg för att kunna tillämpa konventionens bestämmelser. Angående dopning inom idrotten antog Europeiska gemenskapernas råd och medlemsländerna 1992 ett antal förhållningsregler i en resolution. I resolutionen uppmanas Europakommissionen och medlemsländerna att tillämpa reglerna i kampen mot dopning. År 1994 antog även Europaparlamentet en

⁷ Andrén-Sandberg, *Doping*, s 13 ff.

⁸ Olinder, *Världsantidopingkoden – vad rör den antidopningarbetet i Sverige?*, s 219 och Andrén-Sandberg et al., *Dopingfri idrott*, s 164.

⁹ Prop. 1990/91:199, s 10 och Ds 2002:4, s 25.

resolution om idrott och dopning, vars rekommendationer i huvudsak överensstämmer med Europarådets konvention mot dopning.¹⁰

Det internationella arbetet mot dopning har till stora delar ägt rum inom de internationella idrottsorganisationerna och inneburit åligganden för de nationella idrottsorganisationerna. Bland FN-organen har World Health Organization (WHO) och United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) engagerat sig i arbetet mot dopning. UNESCO har antagit en internationell konvention mot dopning som syftar till att harmonisera den globala kampen mot dopning inom idrotten. Bland internationella överenskommelser på området kan nämnas ett avtal om internationellt samarbete mot dopning på idrottsområdet som kallas the International Anti-Doping Arrangement (IADA). Det är ett multilateralt avtal mellan världens ledande nationer inom antidopningsområdet som Sverige har ingått.¹¹

Tre dagar innan starten av Tour de France 1998 stoppades Festinastallets massör av den franska tullen. I hans bil hittades 400 flaskor och kapslar med dopningspreparat. Festinas sportchef erkände, stallet uteslöts ur tävlingen och åtta av nio cyklister visade sig vara dopade. Festinaskandalen belyste behovet av en mer samordnad kamp mot dopning. IOK tog initiativet och anordnade en konferens om dopning inom idrott i Lausanne 1999. På förslag av konferensen grundades WADA den 10 november 1999.¹² Syftet var att ha en världsantidopningsbyrå som på internationell nivå samordnade bekämpningen av dopning inom all slags idrott, och, i strävan efter detta mål, samarbetade med såväl offentliga som privata organ som arbetar mot dopning inom idrotten.¹³

¹⁰ Ds 2002:4, s 27, prop. 1998/99:3, s 36 och prop. 1990/91:175, s 165.

¹¹ Prop. 1998/99:3, s 35, Regeringens hemsida, den 7 januari 2010, klockan 15:00 och Riksidrottsförbundets hemsida, den 7 januari 2010 15:56.

¹² David, A guide to the World Anti-Doping Code – A Fight for the Spirit of Sport, s 1 f och Svenska Dagbladet, den 8 januari 2010, klockan 16:55.

¹³ Andra yttrandet 4/2009, s 3.

3 Antidopningsorganisationerna

3.1 Inledning

Sedan tillkomsten 1999 har WADA varit den viktigaste plattformen för samordning och harmonisering av antidopningsarbetet inom idrotten. Det är först genom detta samarbete som världens regeringar, sida vid sida med idrottsrörelsen, aktivt har engagerat sig i antidopningsarbetet. WADA har genom avtal med ett stort antal internationella idrottsförbund åtagit sig att genomföra dopningskontroller på förbundens elitidrottare. Sedan 2003 är det WADA som upprättar listan över förbjudna dopningssubstanser och metoder inom idrotten. WADA har även antagit en världsantidopningskod som sedan 2004 är det regelverk som stora delar av den organiserade idrotten har att rätta sig efter. RF är ansvarigt för antidopningsarbetet i Sverige och alla dess specialidrottsförbund har egna antidopningsprogram. RF har genomfört världsantidopningskoden i sitt regelverk, bland annat genom att anta Idrottens antidopingreglemente.¹⁴ Eftersom reglerna om skyddet för privatlivet huvudsakligen endast gäller mellan enskilda och det allmänna går jag i det här kapitlet genom hur WADA och RF är organiserade samt vad de har för rättslig ställning.

3.2 WADA:s organisation

WADA är en privaträttslig stiftelse som inrättats i enlighet med schweizisk lagstiftning.¹⁵ Innan WADA grundades var arbetet mot dopning långt ifrån harmoniserat. Exempelvis behandlades alla svenska idrottare, oberoende av vilken RF-idrott de tillhörde, likadant i bestraffningsärenden¹⁶. Det ledde till att de svenska reglerna ibland kolliderade med vederbörande internationella förbunds regler, vilket givetvis förorsakade problem. En av de viktigaste uppgifterna för WADA var därför att skapa ett

¹⁴ Ds 2002:4, s 29 f och dir. 2009:116 s 3.

¹⁵ Artikel 1 WADA:s stiftelseurkund.

¹⁶ Jag är medveten om att det inte utgör straff i straffrättslig mening, men har valt att använda samma terminologi som idrottsrörelsen.

regelverk som skulle gälla alla idrottsutövare i alla länder.¹⁷ Enligt stiftelseurkunden är syftet med WADA att på internationell nivå främja och samordna bekämpningen av dopning inom all slags idrott. I strävan efter detta mål skall WADA samarbeta med mellanstatliga organisationer, regeringar, offentliga myndigheter samt andra offentliga och privata organ som arbetar mot dopning inom idrotten.¹⁸

WADA består av en styrelse, ett verkställande utskott och flera kommittéer. Styrelsen, som för närvarande består av 38 ledamöter, är WADA:s högsta beslutsfattande organ. Platserna i styrelsen fördelas lika mellan företrädare för stater och representanter från den olympiska rörelsen. Ordförandeskapet alterneras mellan dessa två grupper. Sedan 2008 är John Fahey, som förut satt i den australiska regeringen, ordförande. Vice ordförande är den svenska professorn Arne Ljungqvist. Vid sidan av engagemanget i WADA är han ledamot i Sveriges Olympiska Kommitté (SOK), ledamot i IOK och ordförande för IOK:s medicinska kommitté. Ljungqvist har även, förutom sin långa medicinska karriär i Sverige, hoppat höjdhopp på landslagsnivå, varit ordförande för RF samt vice ordförande för International Association of Athletics Federations (IAAF). I WADA:s styrelse sitter även kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth.¹⁹

Styrelsen delegerar själva styrandet av WADA, inklusive drivandet av verksamheten och handhavandet av tillgångarna, till det verkställande utskottet. Det verkställande utskottet har tolv platser, vilka även de fördelas lika mellan företrädare för stater och representanter från den olympiska rörelsen. Ordföranden och vice ordföranden, för tillfället John Fahey och Arne Ljungqvist, är automatiskt ordförande och vice ordförande även i det verkställande utskottet. De resterande tio medlemmarna väljs av styrelsen för en period om ett år i taget, men får väljas om. Både styrelsen och det verkställande utskottet fattar beslut med en absolut majoritet av rösterna. Vid lika röstetal har ordföranden utslagsrösten.²⁰

WADA:s kommittéer fungerar som rådgivande organ och ger vägledning om WADA:s världsantidopningsprogram. Det finns en idrottskommitté, en utbildningskommitté, en kommitté som behandlar etiska frågor, en kommitté som ansvarar för

¹⁷ Andrén-Sandberg et al, *Dopingfri idrott*, s 161 f.

¹⁸ Artikel 4 WADA:s stiftelseurkund.

¹⁹ Artikel 6 – artikel 10 WADA:s stiftelseurkund och WADA:s hemsida, den 23 januari 2010, klockan 11:05.

²⁰ Artikel 8 och artikel 11 WADA:s stiftelseurkund och WADA:s hemsida, den 23 januari 2010, klockan 12:28.

ekonomi och administration samt en kommitté som ägnar sig åt hälsa, medicin och forskning. Idrottskommittén etablerades 2005 för att representera idrottarna och deras syn på dopning. Utbildningskommitténs främsta uppgift är att förse ledningen med råd och rekommendationer beträffande utbildningsstrategier och WADA:s utbildningsprogram. Kommittén som behandlar etiska frågor ska både ge råd i etiska frågor rörande kampen mot dopning inom idrotten. Kommittén som ansvarar för ekonomi och administration ger råd, rekommendationer och vägledning avseende budgetfrågor, administrativa frågor och finansiering. Kommittén som ägnar sig åt hälsa, medicin och forskning, slutligen, gör att WADA kan vara världsledande i frågor som rör hälsa, medicin och forskning i arbetet mot dopning inom idrotten.²¹

Finansieringen har varit ett problem för WADA. Enligt stiftelseurkunden skall staterna och den olympiska rörelsen dela på ansvaret för finansieringen. Dessvärre har vissa stater dröjt med sina betalningar och den olympiska rörelsen har som princip att inte fullgöra sina betalningar förrän staterna har fullgjort sina. Fördelningen mellan staterna har varit föremål för diskussioner vid internationella möten. I princip har de flesta stater nu fullgjort sina åtaganden och WADA kan arbeta efter den budget som gjorts upp. Europa, genom Europarådet och EU, står för 47,5 procent av det bidrag staterna ska stå för. För 2010 skall Sverige betala 131 069 amerikanska dollar, vilket motsvarar ungefär 945 000 svenska kronor.²²

3.3 RF:s organisation

RF, som är en ideell förening, är den svenska idrottsrörelsens samlade organisation. RF:s främsta uppgift är att stötta sina medlemsförbund, företräda idrottsrörelsen i kontakter med myndigheter och politiker, samt ansvara för vilken strategi idrotten ska välja gällande finansiering, organisationsformer och kommunikation.²³ Antidopningsarbetet bedrivs genom kontrollverksamhet, juridisk verksamhet, information och utbildning, forskning och utveckling, nationell och internationell samverkan samt kvalitetssäkring.²⁴ RF är huvudorganisation för merparten av den frivilligt organiserade

²¹ WADA:s hemsida, den 23 januari 2010, klockan 14:36.

²² Artikel 6 WADA:s stiftelseurkund, André-Sandberg et al, *Dopingfri idrott*, s 161 och WADA:s hemsida, den 25 januari 2010, klockan 11:08.

²³ RF:s hemsida, den 25 april 2010, klockan 22:20.

²⁴ Dir. 2009:116, s 3.

idrottsrörelsen i Sverige. Förbundets primära uppgift är att stödja sina medlemsförbund och att företräda idrottsrörelsen i dess kontakter med samhället.²⁵ I RF:s organisation ingår 68 specialidrottsförbund, 21 distriktsidrottsförbund och utvecklingscentrumet Bosön. Specialidrottsförbunden har egna antidopningsprogram, anpassade för respektive idrott, och de 21 distriktsförbunden arbetar förebyggande mot dopning.²⁶

RF:s högst beslutande organ är RF-stämman. Stämman hålls vartannat år och består av drygt 200 ombud för specialidrottsförbunden och distriktsidrottsförbunden. Specialidrottsförbunden är rikstäckande, självständiga organisationer med ansvar för respektive idrott. Deras primära uppgift är att utveckla och administrera sin idrott, samordna nationell tävlingsverksamhet och representera förbundet i internationella sammanhang. Distriktsidrottsförbundens centrala uppgifter är att företräda den regionala idrotten gentemot kommuner och landsting, ge operativt stöd till specialidrottsförbund och föreningar samt bedriva idrottspolitisk opinionsbildning inom den egna regionen.²⁷ Enligt RF:s stadgar har varje fullvärdigt specialidrottsförbund en grundröst och varje distriktsförbund en röst. Återstående röster fördelas efter specialidrottsförbundens föreningsantal. RF-stämman fattar beslut om grundläggande policyfrågor, idrottens gemensamma verksamhetsinriktning och inträde av nya medlemsförbund.²⁸

För antidopningsarbetet inom RF svarar riksidrottsstyrelsen, Dopingkommissionen och Antidopinggruppen.²⁹ Riksidrottsstyrelsen har det övergripande ansvaret för arbetet mot dopning.³⁰ Bortsett från när RF-stämman är samlad är riksidrottsstyrelsen RF:s beslutande organ. Riksidrottsstyrelsen består av en ordförande och tio ledamöter, vilka utses av RF-stämman. Ordförande för riksidrottsstyrelsen är för tillfället Karin Mattsson Weijber som också är ordförande för RF. Tidigare fanns två statliga representanter i riksidrottsstyrelsen, men för att understryka idrottsrörelsens oberoende utsågs inga statliga representanter från och med 1993.³¹ Riksidrottsstyrelsen är beslutsför när samtliga ledamöter har kallats senast åtta dagar före sammanträdet och minst sex ledamöter är närvarande. Om ordföranden finner det erforderligt kan ett brådskande

²⁵ Prop. 2008/09:126, s 6 f.

²⁶ RF:s hemsida, den 25 januari 2010, klockan 13:06.

²⁷ Prop. 2008/09:126, s 7 f.

²⁸ 4 kap 1 och 2 §§ RF:s stadgar och prop. 2008/09:126, s 7.

²⁹ Ds 2002:4, s 63.

³⁰ SOU 1998:76, s 151.

³¹ Prop. 1991/92:100, bilaga 8, s 10.

ärendet avgörs genom skriftlig omröstning eller vid ett telefonsammanträde. Ett sådant beslut skall anmälas vid det sammanträde som därefter är närmast följande.³²

År 1977, samma år det fastslogs i RF:s stadgar att dopning i samband med idrottsutövning är förbjuden, tillsatte riksidsrottsstyrelsen den s.k. Dopingkommissionen. Dopingkommissionen har till uppgift att leda antidopningsarbetet inom idrottsrörelsen och skall fungera som en åklagare i bestraffningsärenden.³³ Den skall därvid verka för och övervaka att idrottens antidopningspolicy och regelverk efterlevs, leda och övervaka dopningskontrollverksamheten samt anmäla förseelser till bestraffning. Dopingkommissionen, som skall bestå av ordförande, vice ordförande och fyra övriga ledamöter, väljs även den av RF-stämman. Ett krav, enligt RF:s stadgar, är att det finns både juridisk och medicinsk sakkunskap i Dopingkommissionen. Vid omröstning i ärenden som inte avser dopningsförseelser skall den mening gälla som omfattas av mer än hälften av ledamöterna. Om det skulle bli jämnt har ordföranden utslagsrösten.³⁴

Antidopinggruppen är den avdelning på RF:s kansli som svarar för det operativa antidopningsarbetet. Där hanteras hela kontrollverksamheten, kontakterna med laboratorier, utbildning av dopningskontrollfunktioner, kontakter med specialidrottsförbunden vid upprättandet av deras egna antidopningsprogram, information och utbildning samt sekreterarskap och handläggning åt Dopingkommissionen.³⁵ I propositionen som behandlar åtgärder mot dopning beskrivs Antidopinggruppens arbetsuppgifter sammanfattande som ”det praktiska arbetet”.³⁶ Till skillnad från riksidsrottsstyrelsen och Dopingkommissionen, vars ledamöter tillsätts av RF-stämman, består Antidopinggruppen av tjänstemän. De har fått sina arbeten på samma sätt som de flesta andra på den svenska arbetsmarknaden, dvs. genom att söka anställningar som utlyses.³⁷

Staten började finansiera idrottsrörelsen redan i slutet av 1800-talet. Till en början fanns det en organisation, Sveriges centralförening för idrottens främjande (Centralföreningen), som arbetade med att skaffa pengar till idrotten. År 1898 fick föreningen ett statsanslag av engångskaraktär. Efter de svenska framgångarna i de olympiska sommarspelen i Stockholm 1912 var läget gynnsamt för att återigen söka statsanslag.

³² 5 kap 1 § RF:s stadgar och RF:s hemsida, den 25 januari 2010, klockan 16:53.

³³ SOU 1998:76, s 151.

³⁴ 13 kap 4 § RF:s stadgar.

³⁵ Ds 2002:4, s 63.

³⁶ Prop. 1998/99:3, s 21.

³⁷ Mailkontakt med Peder Mathiasson, den 26 januari 2010, klockan 09:44.

Riksdagen började då tilldela idrottsrörelsen ett årligt anslag.³⁸ Det statliga anslaget för 2010 är, enligt budgetpropositionen, drygt 1,7 miljoner kronor.³⁹ Som ovan nämnts är det RF som företräder idrottsrörelsen. Det är också RF som ansvarar för den strategiska ledningen av idrottsrörelsen i frågor kopplade till bl.a. ekonomi.⁴⁰ Merparten av statens stöd till idrotten fördelas sedan länge av RF och kostnaderna för antidopningsverksamheten belastar RF:s budget. Budgetansvaret ligger i första hand på RF-kansliet och i sista hand på riksidrottsstyrelsen.⁴¹

3.4 Antidopningsorganisationernas rättsliga ställning

WADA:s antidopningskod är ett slags avtal; närmast ett internationellt privaträttsligt avtal mellan dess undertecknare.⁴² Eftersom det endast är organisationer som kan skriva under koden måste det utrönas hur enskilda idrottsutövare blir bundna av den. Enligt propositionen om åtgärder mot dopning är den juridiska grunden för idrottsrörelsen att genomföra dopningskontroller och bestraffa dopningsförseelser att den enskilde idrottsutövaren genom sitt medlemskap har accepterat att följa de stadgar som finns för idrottsrörelsen.⁴³ Olinder klargör att den enskilda idrottsutövaren blir bunden av sitt medlemskap i en idrottsförening, som i sin tur är medlem i ett specialförbund, som i sin tur är anslutet till RF, som i sin tur har skrivit under WADA:s kod. Förhållandet mellan idrottsutövare och idrottsrörelsen skall, precis som förhållandet mellan organisationerna som skrivit under koden, betraktas som ett avtalsförhållande.⁴⁴

Avtalsförhållandet mellan idrottsutövare och idrottsrörelsen, som måhända är en aning långsökt, gör det alltså möjligt för idrottsrörelsen att genomföra dopningskontroller och att bestraffa dopningsförseelser. Visserligen skulle det kunna hävdas att idrottsutövare kan välja att gå ur sitt RF-anslutna idrottsförbund för att slippa dopningstesterna, men eftersom det i praktiken är omöjligt för en idrottare som inte är medlem i ett RF-anslutet idrottsförbund att utöva sin idrott är detta inget alternativ. Frågan är då om rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen kan ge idrottsutövare

³⁸ Prop. 2008/09:126, s 5.

³⁹ Prop. 2009/10:1, utgiftsområde 17, s 15, 21 och 31.

⁴⁰ Prop. 2008/09:126, s 6 f.

⁴¹ Prop. 1998/99:107, s 50 och Ds 2002:4, s 65.

⁴² Tarasti, WADA:s världsantidopningskod i kraft, s 253.

⁴³ Prop. 1998/99:3, s 21.

⁴⁴ Jfr Olinder, Kan dopingkontroller genomföras på gym?, s 241.

ett skydd mot reglerna om vistelserapportering. Eftersom skyddet för privatlivet i regeringsformen och Europakonventionen huvudsakligen endast gäller mellan enskilda och det allmänna måste det klargöras vilken rättslig ställning antidopningsorganisationerna har. Som ovan nämnts är WADA en privaträttslig stiftelse och RF en ideell förening. Därför måste det utrönas om, och i sådana fall hur, ett civilrättsligt avtal kan få rättsföljden att regelverk som huvudsakligen endast gäller mellan enskilda och det allmänna blir tillämpliga.

Med uttrycket det allmänna avses främst det allmännas verkställande organ, dvs. domstolar och övriga myndigheter, men ibland avses även privaträttsliga subjekt som fullgör förvaltningsuppgifter enligt 11 kap 6 § tredje stycket regeringsformen.⁴⁵ Av denna bestämmelse följer att förvaltningsuppgifter kan överlämnas till bland annat föreningar. Om uppgiften innefattar myndighetsutövning krävs dock, enligt samma bestämmelse, stöd i lag. Eftersom fördelningen av statsbidragen anses utgöra myndighetsutövning har det i 1 § lagen (1995:361) om överlämnande av förvaltningsuppgifter till Sveriges Riksidrottsförbund slagits fast att RF prövar frågor om fördelning av statsbidrag.⁴⁶ Huruvida antidopningsreglerna, och framför allt föreskrifterna om vistelserapportering, utgör myndighetsutövning har inte diskuterats.

Med myndighetsutövning avses enligt motiven till 1971 års förvaltningslag ”utövning av befogenhet att för enskild bestämma om förmån, rättighet, skyldighet, disciplinpåföljd, avskedande eller annat jämförbart förhållande”. Utmärkande för all myndighetsutövning är att det rör sig om ett beslut eller andra åtgärder som ytterst är ett uttryck för samhällets maktbefogenheter i förhållande till medborgarna.⁴⁷ Fråga skall vara om utövning av befogenhet att för enskild bestämma om exempelvis skyldigheter och denna befogenhet skall grunda sig på en bestämmelse i författning eller på ett konkret beslut av de högsta statsorganen. Om beslutet inte baseras på offentliga rättsliga normer utan på bestämmelser i avtal är beslutet däremot inget resultat av myndighetsutövning.⁴⁸ Eftersom antidopningsreglerna, som jag redogjort för ovan, anses ha sin rättsliga grund i ett privaträttsligt avtal är det tveksamt om kraven på vistelserapportering utgör myndighetsutövning.

⁴⁵ Prop. 1975/76:209, s 140.

⁴⁶ Prop. 1998/99:107, s 51.

⁴⁷ Prop. 1971:30, s 3 och s 331.

⁴⁸ Bohlin & Warnling-Nerep, Förvaltningsrättens grunder, s 63.

En förutsättning för att alla bestämmelser i 2 kap regeringsformen skall ge idrottsutövare skydd mot RF:s föreskrifter är att en förvaltningsuppgift anses ha överlämnats till RF. Marcusson anför att överlämnandet av andra förvaltningsuppgifter än myndighetsutövning inte förutsätts ske i någon speciell form. Hon menar att det därför inte är möjligt att med hjälp av grundlagens lydelse avgöra vilka som kan överlämna förvaltningsuppgifter. Eftersom den statliga förvaltningsorganisationen står under regeringens ledning får det, enligt Marcusson, av grundlagens uppbyggnad anses framgå att regeringen har kompetens att överlämna förvaltningsuppgifter till enskilda subjekt. Hon går sedan in på en diskussion om riksdagens behörighet att överlämna förvaltningsuppgifter till enskilda, men drar slutsatsen att det normala troligtvis är att överlämnandet sker på lägre nivå.⁴⁹ Mot bakgrund av det anförda torde det anses som ett överlämnande att regeringen i flera propositioner slagit fast att det är RF, och inte staten, som ansvarar för antidopningsarbetet inom idrotten.

Vidare måste det klargöras vad begreppet förvaltningsuppgift innefattar. Dessvärre är begreppet knapphändigt behandlat i förarbetena. I Förvaltningsrättslig Tidskrift 1976 skriver Ragnemalm att förarbetena till regeringsformen knappast ger vid handen att tillskapandet av 11 kap 6 § regeringsformen föregåtts av några mera ingående överväganden. Han menar att bristen på analys och eftertanke är särskilt påtaglig vad gäller sättet att ange föremålet för det överlämnande som regleras i bestämmelsen.⁵⁰ Enligt Marcusson finns det däremot exemplifieringar och förslag på vad som kan utgöra förvaltningsuppgifter i motiven till annan lagstiftning som föregått regeringsformen. Som kriterier på offentliga förvaltningsuppgifter anger Marcusson att uppgiften skall kunna utföras av en myndighet, att det allmänna har någon form av styrning och kontroll över verksamheten, och deltar i finansieringen, samt att verksamheten på något sätt påverkar medborgarna eller en grupp av medborgare.⁵¹ Frågan är om dessa kriterier är uppfyllda avseende RF:s antidopningsarbete.

Det första kriteriet är att uppgiften skall kunna utföras av en myndighet. Vad som menas med detta är något oklart, men det torde innebära att uppgiften inte skall vara av rent privaträttslig natur.⁵² En av förutsättningarna för att arbetet mot dopning skall vara att betrakta som en förvaltningsuppgift är alltså att det skulle kunna ha utförts av en

⁴⁹ Marcusson, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet, s 26.

⁵⁰ Ragnemalm, FT 1976, s 105 f.

⁵¹ Marcusson, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet, s 25 och s 379.

⁵² Jfr Marcusson, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet, s 107.

myndighet. WADA:s antidopningskod riktar sig inte till stater, utan till organisationer som IOK och nationella antidopningsorganisationer.⁵³ Den svenska staten har däremot, genom ratificeringen av UNESCO:s internationella konvention mot dopning inom idrotten, förbundit sig att stödja WADA.⁵⁴ Att den svenska staten har ratificerat UNESCO:s konvention ger emellertid inte WADA:s kod verkan för svenska idrottsutövare, utan det är på grund av att RF har skrivit under koden som den har faktisk verkan för idrottsutövare som är medlemmar i ett RF-anslutet idrottsförbund. Om en myndighet tog över ansvaret för antidopningsarbetet skulle myndigheten därför vara tvungen att samarbeta, eller sluta avtal, med en organisation som undertecknat WADA:s kod.⁵⁵

Förvisso har jag svårt att se att en myndighet skulle kunna ta över ansvaret för hela idrottsrörelsen, men enligt min mening vore det inte orimligt att en myndighet fick det övergripande ansvaret över antidopningsarbetet. Faktum är att förutsättningarna för en ny nationell antidopningsorganisation, som staten och idrottens centrala organisation skall ha ett delat ansvar för, just nu håller på att utredas. Utredaren skall bland annat lämna förslag till hur den nationella antidopningsverksamheten skall vara organiserad, utreda hur arbetet mot bruk av dopningsmedel utanför idrotten kan tas om hand i en ny organisation samt lämna förslag till lagstiftning för att idrottens och samhällets antidopningsverksamhet skall kunna bedrivas effektivt med beaktande av såväl integritetsaspekter som internationella åtaganden.⁵⁶ Att staten föreslås få halva ansvaret för en ny antidopningsorganisation talar enligt min mening för att en myndighet skulle kunna ta över RF:s ansvar vad gäller arbetet mot dopning.

Det andra kriteriet är att det allmänna skall ha någon form av styrning och kontroll över verksamheten. I propositionen om en idrottspolitik för 2000-talet framhåller regeringen att idrottsrörelsen skall vara fri och självständig. Regeringen anser däremot att staten skall vara tydlig med vad som skall uppnås med statsbidraget. Statens utgifter styrs av politiska mål och den förvaltningspolitiska processen kräver offentlig insyn och kontroll. Enligt regeringen måste dessa mål och offentlighetskrav vägas mot idrottsrörelsens självklara rätt att vara fri och oberoende. När det kommer till antidopningsarbetet förklarar regeringen att det finns ett behov av förstärkta insatser mot dopning

⁵³ Jfr The World Anti-Doping Code, s 134.

⁵⁴ Artikel 14 UNESCO:s internationella konvention mot dopning inom idrotten.

⁵⁵ Jfr Davids, A Guide to the World Anti-Doping Code – A fight for the spirit of sport, s 5.

⁵⁶ Dir. 2009:116, s 1.

inom idrotten. RF skall årligen redovisa till regeringen hur och på vilket sätt statsbidraget har fördelats samt vilka resultat som har uppnåtts.⁵⁷ Med beaktande av att regeringen kräver förstärkta insatser mot dopning inom idrotten och uppställer ett krav på att RF redovisar sin användning av statsbidraget torde villkoret att det allmänna skall ha ”någon form” av styrning och kontroll över verksamheten vara uppfyllt.

Att det allmänna medverkar till finansieringen av verksamheten är det tredje kriteriet. Huruvida staten bör finansiera idrottsrörelsens arbete mot dopning diskuterades i 1998 års idrottsutredning. Enligt utredningen kan motiven för staten att ge finansiellt stöd till antidopningsarbetet i viss mån kopplas till folkhälsoambitioner, framför allt den del av RF:s arbete som är inriktat på information och samarbete med andra organisationer och myndigheter. När det gäller idrottsrörelsens arbete med kontroll och provtagning ansågs motiven för ett statligt stöd inte lika självklara. Idrottsutredningen anförde att om å ena sidan verksamheten ses som ett idrottsinternt problem, främst inom elitidrotten, bör detta arbete i huvudsak bekostas av idrottsrörelsen själv. Om å andra sidan en koppling görs till att idrotten är en förebild i samhället, framför allt för ungdomar, och att det är viktigt att denna förebild inte befläckas av dopningsmissbruk, kan ett statligt stöd för arbetet med kontroll och provtagning vara motiverat. Idrottsutredningen ansåg att Sveriges internationella åtaganden motiverade ett sådant stöd.⁵⁸

Det framgår av propositionen om statens stöd till idrotten att det statliga bidraget utgör RF:s huvudsakliga intäktskälla, men att merparten av RF:s intäkter inte går till arbetet mot dopning, utan fördelas i form av bidrag till specialidrottsförbunden. När det gäller statens finansiering av arbetet mot dopning inom idrotten anføres att de statliga medlen framför allt används till att finansiera verksamheten för Dopingkommissionen och Antidopinggruppen.⁵⁹ Som jag redogjort för ovan har Dopingkommissionen till uppgift att leda antidopningsarbetet inom idrottsrörelsen och att fungera som en åklagare i bestraffningsärenden. Antidopinggruppen, å sin sida, svarar för det operativa antidopningsarbetet och hanterar bland annat hela kontrollverksamheten. Följaktligen medverkar det allmänna även till finansieringen av arbetet med kontroll och provtagning, vilket omfattar kraven på vistelserapportering. Med andra ord torde det

⁵⁷ Prop. 1998/99:107, s 49 f och s 53.

⁵⁸ SOU 1998:76, s 152 f.

⁵⁹ Prop. 2008/09:126, s 11 och s 16.

tredje kriteriet vara uppfyllt även om begreppet ”verksamheten” skulle ges en snäv tolkning.

Det fjärde kriteriet är att verksamheten på något sätt påverkar medborgarna eller en grupp av medborgare. RF:s verksamhet påverkar troligtvis inte alla medborgare, åtminstone inte direkt, och vad som anses utgöra en grupp av medborgare förefaller något oklart. En jämförelse med andra enskilda subjekt som anses utföra offentlig-rättsliga förvaltningsuppgifter talar, enligt min mening, för att idrottsutövare bör betraktas som en grupp av medborgare. Som exempel på sådana subjekt tar Marcusson bland annat upp Svenska Riksteatern, en ideell förening som fungerar som riksorganisation för teaterföreningar, Svenska barnboksinstitutet, en stiftelse som får statsbidrag för att ge förslag till anslagsframställning, och enskilda subjekt som bedriver undervisning i skolväsendet.⁶⁰ Om skådespelare och barnboksförfattare anses utgöra en grupp av medborgare torde även idrottsutövare göra det.

Marcusson anför att det är svårt att uppställa en fast gräns mellan offentlig-rättsliga och privaträttsliga uppgifter. Hon menar att de enskilda subjektens anknytning till staten varierar från ett praktiskt taget totalt inlemmande i förvaltningsorganisationen, med en endast formellt privaträttslig ställning, till en dominerande privaträttslig inriktning med enbart en marginell uppgift i den offentliga förvaltningens tjänst.⁶¹ Huruvida RF anses utföra förvaltningsuppgifter är en fråga som skall belysas i utredningen om antidopningsverksamhetens organisation. Kristina Olinder, som är ordförande för Dopingkommissionen, är en av två sekreterare som skall utreda detta. När jag ställde frågan till henne verkade hon luta åt att frågan skall besvaras jakande. Hon anförde att staten genom ratificeringen av Europarådets respektive UNESCO:s konventioner mot dopning inom idrotten åtagit sig vissa skyldigheter. Dessa åtaganden utförs idag inom RF-organisationen. Enligt Olinder talar det för att åtminstone en del av arbetet mot dopning bör falla in under 11 kap 6 § regeringsformen.⁶²

Jag anser att det finns mycket som talar för att RF skall anses vara en organisation som fullgör förvaltningsuppgifter. Arbetet mot dopning skulle kunna utföras av en myndighet, staten har genom att uppställa vissa krav för utgivandet av statsbidraget ”någon form” av styrning och kontroll, statsbidraget utgör RF:s huvudsakliga intäktskälla och verksamheten påverkar vad som måste anses vara en ”grupp av medborgare”.

⁶⁰ Marcusson, Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet, s 296 ff.

⁶¹ A a s 107 och s 371.

⁶² Mailkontakt med Kristina Olinder, den 27 januari 2009, klockan 13:48.

I propositionen om förbud mot vissa dopningsmedel anförs att den svenska idrottsrörelsen har vuxit fram som en folkrörelse och, till skillnad från vad som är fallet i många andra länder, har en från staten oberoende ställning.⁶³ Enligt RF:s stadgar och betänkandet Idrott och motion för livet kan RF i sin nuvarande relation till staten dock sägas vara statens företrädare på idrottsområdet.⁶⁴ Det är anmärkningsvärt att rättskällorna inte bringar klarhet i vilken rättslig ställning RF har. Enligt min mening vore det märkligt om lagstiftarens tillkortakommanden beträffande regleringen av RF:s ställning skulle drabba enskilda. Enskildas skydd mot det allmänna bör inte kunna urholkas bara för att staten sluter avtal med en organisation som påstås vara privaträttslig, och att regler som gäller mellan det enskilda och allmänna därför inte går att tillämpa.

Följaktligen anser jag att RF skall betraktas som en del av det allmänna. Detta medför att reglerna om rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen skall ge idrottsutövare ett skydd mot RF:s föreskrifter om vistelserapportering. Olinder hävdar att WADA:s antidopningsarbete däremot inte kan ses som ett uppdrag från staten, vilket skulle få till följd att WADA:s antidopningskod inte kan utgöra en inskränkning i rätten till privatliv.⁶⁵ Mot bakgrund av att RF, i egenskap av det allmänna, har införlivat WADA:s antidopningskod i sitt arbete är jag emellertid av uppfattningen att reglerna om rätten till privatliv skall ge idrottsutövare ett skydd även mot WADA:s kod. Att den svenska staten har förbundit sig att stödja WADA genom att ratificera UNESCO:s internationella konvention mot dopning inom idrotten förstärker denna uppfattning.⁶⁶ Jag kommer därför att utgå från att 2 kap regeringsformen ger svenska medborgare skydd mot både RF:s och WADA:s bestämmelser om vistelserapportering i den fortsatta framställningen.

⁶³ Prop. 1990/91:199, s 15.

⁶⁴ 2 § RF:s stadgar och SOU 1998:76, s 44.

⁶⁵ Jfr mailkontakt med Kristina Olinder, den 27 januari 2009, klockan 13:48.

⁶⁶ Jfr artikel 14 UNESCO:s internationella konvention mot dopning inom idrotten.

4 Antidopningsreglerna

4.1 Inledning

Efter omfattande remissomgångar var WADA:s världsantidopningskod färdig inför världskongressen i Köpenhamn i mars 2003. Koden diskuterades på kongressen och när det stod klart att idrottsvärlden kunde ansluta sig till regelverket beslöt WADA:s styrelse att för sin del anta koden. Därefter var det upp till IOK, Internationella Paralympiska Kommittén (IPK), internationella idrottsförbund och nationella antidopningsorganisationer att ansluta sig. RF anslöt sig till koden genom ett godkännande på RF-stämman i maj 2003 och har sedan dess genomfört koden i sitt regelverk bland annat genom att anta Idrottens antidopingreglemente. Många av bestämmelserna i koden, framför allt vad gäller dopningsföreseelser, är tvingande. WADA har en övervakningsfunktion, som tar sikte på att kontrollera att antidopningsorganisationernas regelverk överensstämmer med koden, och särskilt dess bindande föreskrifter. Vid konflikt mellan kodens tvingande regler och reglementet har koden företräde.⁶⁷

4.2 Dopningsföreseelse

Världsantidopningskoden utgör, tillsammans med de fem standarder som hittills antagits, WADA:s världsantidopningsprogram.⁶⁸ Syftet med koden, och resten av programmet, är dels att skydda idrottares rätt att delta i dopningsfri idrott och främja hälsa, rättvisa och jämlikhet för idrottare världen över, dels att garantera harmoniserade, samordnade och effektiva antidopningsregler på såväl internationell som nationell nivå vad gäller upptäckt, avskräckning och prevention av dopning. I början av koden fastläs att den grundläggande filosofin bakom antidopningsarbetet är att bevara det inneboende värdet av ”the spirit of sport”, vilket dopning anses vara motsatsen till.⁶⁹ Dopning definieras i kodens artikel 1 som förekomsten av en eller flera företeelser mot anti-

⁶⁷ Andrén-Sandberg et al, *Dopingfri idrott*, s165.

⁶⁸ De fem standarder som antagits är: Förbudslistan, internationella kontrollstandarderna, internationella standarderna för laboratorier, internationella standarderna för undantag för terapeutiskt bruk och internationella standarderna för skydd av privatlivet och personuppgifter.

⁶⁹ The World Anti-Doping Code, s 11 och 14.

dopningsreglerna i artikel 2.1 – 2.8. Det stadgas i artikel 2.4 att en idrottsutövare som har brustit i vistelserapporteringen tre gånger under en 18-månadersperiod har gjort sig skyldig till en dopningsförseelse. Med andra ord innefattas bristande rapportering i begreppet dopning.

Enligt 13 kap 1 § RF:s stadgar har RF:s regler mot dopning till syfte att tillvarata idrottsutövarnas grundläggande rätt att delta i en dopningsfri idrott och på så sätt främja god hälsa och rättvisa för idrottsutövare. Av bestämmelsen följer vidare att dopning i samband med idrottsutövning är förbjudet. Det stadgas också att dopning, precis som i WADA:s kod definieras indirekt, med en hänvisning till de förseelser som anges i Idrottens antidopingreglemente. Avslutningsvis klargörs att den som gör sig skyldig till dopning kan bestraffas enligt reglementet. Reglementet har, enligt 13 kap 2 §, samma dignitet som RF:s stadgar. Däremot måste reglementet ge vika för de tvingande reglerna i WADA:s kod. Det framgår också av bestämmelsen att Riksidrottsstyrelsen mellan RF-stämmorna har rätt att besluta om justering av reglementet efter om WADA gör ändringar i koden. Artikel 2.4 i reglementet stadgar, precis som artikel 2.4 i koden, att en dopningsförseelse föreligger när en idrottsutövare vid tre tillfällen under en 18-månadersperiod har underlåtit att lämna föreskriven vistelserapportering och/eller rapporterats för en så kallad bomkontroll, dvs. att med avsikt eller av försumlighet inte ha befunnit sig på rapporterad plats under den 60-minutersperiod som angivits.⁷⁰

4.3 Dopningskontroll

Enligt RF:s föreskrifter för dopningskontroll kan dopningskontroller utföras av Dopingkommissionen, eller på uppdrag av Dopingkommissionen eller enligt av RF ingångna avtal, av annan internationell eller nationell kontrollorganisation, eller i övrigt enligt WADA:s kod och Europarådets konvention mot doping inom idrott.⁷¹ Dopingkommissionen skall årligen upprätta en plan för fördelning av dopningsprover, en så kallad dopningsprovplan, vilken kontinuerligt skall följas upp. Vid upprättandet av dopningsprovplanen, eller i urvalsprocessen, får personer som kan vara jäviga inte delta.⁷² Med hjälp av WADA:s internationella kontrollstandard fastställer Dopingkom-

⁷⁰ Jfr artikel 5.3.1 Föreskrifter för vistelserapportering m.m.

⁷¹ Artikel 1 Föreskrifter för dopingkontroll.

⁷² Artikel 2 Föreskrifter för dopingkontroll.

missionen kriterier för vilka idrottsutövare som skall ingå i dopningsprovplanen och därmed omfattas av urval till dopningskontroll. Dopingkommissionen fastställer också kriterier för RF:s kontrollpool, omfattande prioriterade idrottsutövare, och specificerade urvalskriterier att beakta vid urval av idrottsutövare. Urvalen skall sedan ske via riktade kontroller eller via en av Dopingkommissionen fastställd och dokumenterad metod för slumpmässigt urval.⁷³

Det framgår av föreskrifterna att urin-, blod- och vävnadsprov är tillåtna vid dopningskontroller.⁷⁴ Enligt André-Sandberg är det vanligast med urinprov, men även blodprov förekommer. Dopningskontrollerna utförs av särskilt utbildade dopningskontrollanter. Efter genomgången godkänd utbildning får de en legitimation som visar deras status. Kontrollanter som även har tillåtelse att ta blodprov får ett särskilt märke på sin legitimation. Det måste alltid finnas två auktoriserade dopningskontrollanter närvarande vid kontrollen. André-Sandberg understryker vikten av att kontrollanterna visar prov på gott omdöme, uppträder korrekt och är opartiskt. Det insamlade provet fördelas i ett A-prov och ett B-prov. Den som testas väljer själv i vilket provtagningsrör och i vilken förpackning som provet ska lämnas i. Om A-provet visar sig innehålla förbjudna substanser kan idrottsutövaren begära att B-provet analyseras. På vägen till laboratoriet förvaras proven i en särskild säkerhetspåse och all hantering av proven dokumenteras för att utesluta förväxling.⁷⁵

4.4 Ändringar

WADA har ansvaret för att övervaka framväxten av koden och att göra förbättringar av den. WADA skall föreslå tillägg till koden, men idrottsutövare, stater och kodens avtalsparter skall erbjudas möjligheten att delta i processen. Förutom att WADA skall samråda med dessa parter måste tillägg godkännas av två tredjedelar av WADA:s styrelse, inklusive en majoritet av både den offentliga sektorn och den olympiska rörelsens utslagsröster. Tillägg skall, om inte något annat har föreskrivits, träda i kraft tre månader efter bifallet. Kodens avtalsparter måste implementera tillämpliga tillägg

⁷³ Artikel 3 Föreskrifter för dopingkontroll.

⁷⁴ Artikel 1.4 Föreskrifter för dopningskontroll.

⁷⁵ André-Sandberg et al, Dopingfri idrott, s 167.

inom ett år efter att WADA:s styrelse har bifallit det.⁷⁶ Riksidrottsstyrelsen har, som ovan nämnts, rätt att besluta om justeringar av Idrottens antidopingreglemente mellan RF-stämmorna om WADA gör ändringar i världsantidopningskoden.⁷⁷ De senaste tilläggen initierades av WADA 2005, utmynnade i ett beslut på världskonferensen mot dopning inom idrotten i november 2007 och ledde till att koden sedan den 1 januari 2009 ser ut som den gör idag.⁷⁸

5 Kraven på vistelserapportering

5.1 Inledning

Reglerna om vistelserapportering i WADA:s världsantidopningskod är tvingande för alla idrottsutövare som är medlemmar i ett idrottsförbund som är anslutet till RF. Det blev de först genom tilläggen som trädde i kraft den 1 januari 2009. Innan dess hade kodens undertecknare, för Sveriges del RF, större frihet vid utformandet av reglerna om vistelserapportering.⁷⁹ Regler om vistelserapportering finns i både koden och den internationella kontrollstandarden. WADA:s regelverk innehåller bland annat bestämmelser om att antidopningsorganisationerna skall välja ut idrottsutövare att ingå i en registrerad målgrupp för dopningskontroll och hämta in information om vistelseort från dem.⁸⁰ Sådan information lämnas av både enskilda idrottare och lag. När laget sköter vistelserapporteringen behöver inte de enskilda idrottsutövarna i laget lämna egen vistelserapporter, utan en representant från laget lämnar information om när och var laget tränar och/eller samlas för andra aktiviteter.

⁷⁶ Artikel 23.6 WADA:s världsantidopningskod.

⁷⁷ 13 kap 2 § RF:s stadgar.

⁷⁸ Davids, A Guide to the World Anti-Doping Code, s 240.

⁷⁹ Artikel 23.2.2 the World Anti-Doping Code och David, A Guide to the World Anti-Doping Code, s 119.

⁸⁰ Jfr artikel 4.3 International Standard for Testing och artikel 2.4 the World Anti-Doping Code.

5.2 WADA:s regler

5.2.1 Världsantidopningskoden och den internationella kontrollstandarden

Det framgår av artikel 14.3 i koden att idrottsutövare som av sitt internationella idrottsförbund eller av sin nationella antidopningsorganisation har utsetts att ingå i en registrerad målgrupp skall tillhandahålla precis och aktuell vistelseinformation. De internationella idrottsförbunden och nationella antidopningsorganisationerna skall, enligt bestämmelsen, samordna såväl identifikationen av idrottsutövare som insamlandet av aktuell vistelseinformation och lämna in all information till WADA. Informationen blir sedan tillgänglig, via den webbaserade databasen the Anti-Doping Administration and Management System (ADAMS) när det är möjligt, till andra antidopningsorganisationer som har jurisdiktion över idrottsutövaren enligt artikel 15.⁸¹ Av artikel 14.3 följer vidare att informationen skall hållas strikt konfidentiell, att den endast får användas för att planera, samordna och dirigera dopningskontroller samt att den skall förstöras när den inte längre är relevant för att uppfylla något av dessa syften.

I kodens artikel 2 räknas de olika dopningsförseelserna upp. Bland dessa nämns överträdelser av föreskrifter om idrottsutövares tillgänglighet vid out-of-competition testing, inklusive underlåtenhet att lämna in föreskriven vistelserapportering och missade dopningskontroller, i artikel 2.4. Av bestämmelsen följer vidare att en kombination av tre missade dopningskontroller och/eller underlåtenhet att lämna in vistelserapporter inom en 18-månadersperiod, såsom antidopningsorganisationerna med jurisdiktion över idrottsutövaren beslutat, skall utgöra en dopningsförseelse. Enligt kommentaren till koden skall alla missade dopningskontroller och all underlåtenhet att lämna in vistelserapporter räknas, oavsett under vilket internationellt idrottsförbund eller annan antidopningsorganisations regler överträdelsen har skett, förutsatt att de överensstämmer med den internationella kontrollstandarden.⁸²

I den internationella kontrollstandarden finns närmare föreskrifter om förutsättningarna för vistelserapporteringen. Varje internationellt idrottsförbund och nationell antidopningsorganisation skall, enligt de kriterier som finns i kontrollstandarden, välja ut vilka idrottsutövare som skall ingå i en registrerad målgrupp. Idrottsutövare eller lag

⁸¹ The World Anti-Doping Code, s 126.

⁸² The World Anti-Doping Code, s 23.

som har utsetts att ingå i en sådan målgrupp är skyldiga att följa kraven på vistelserapportering i kontrollstandarden.⁸³ Dessa idrottsutövare är skyldiga att kvartalsvis fylla i vistelseinformation, inklusive var hon eller han kommer att bo, träna och tävla under det kommande kvartalet, så att han eller hon kan lokaliseras för dopningskontroller när som helst under det kvartalet. En idrottsutövare som inte lyckas fylla i den här informationen korrekt kan dömas⁸⁴ för dopningsförseelse enligt artikel 2.4 i koden.⁸⁵

En idrottsutövare i en registrerad målgrupp kan välja att delegera all eller viss vistelserapportering enligt artikel 11.3.1 och 11.3.2 i standarden till en tredje part. Det kan, beroende på den ansvariga antidopningsorganisationens regler, vara en tränare, ledare eller en nationell organisation, förutsatt att den tredje parten samtycker till en sådan delegation.⁸⁶ Idrottsutövaren förblir emellertid alltid slutgiltigt ansvarig för att vistelseinformationen är korrekt och fullständig samt att han eller hon är tillgänglig för dopningskontroller på den plats som angivits i vistelseinformationen. Att vistelserapporteringen har delegerats kan således aldrig användas som ett försvar till en anklagelse om rapporteringsbrist eller en anklagelse om bomkontroll i enlighet med artikel 2.4 i koden.⁸⁷ Det fungerar likadant för lagidrottare som delegerar vistelserapporteringen till en representant för laget.⁸⁸

En idrottsutövare i en registrerad målgrupp är skyldig att i vistelserapporten specificera, för varje dag det kommande kvartalet, en 60-minutersperiod som han eller hon finns tillgänglig för dopningskontroll. Det förtydligas vidare att det här inte på något sätt begränsar idrottsutövarens skyldighet att vara tillgänglig för dopningskontroller när som helst och var som helst. En idrottsutövare som inte är tillgänglig för dopningskontroll på platsen han eller hon uppgett under den 60-minutersperioden som angivits för den dagen, och idrottsutövaren inte har uppdaterat vistelseinformationen innan den 60-minutersperioden börjat för att ange en alternativ tidsperiod eller plats för den dagen, kan han eller hon ”dömas” för dopningsförseelse enligt artikel 2.4 i koden.⁸⁹ Det framgår av kommentaren till bestämmelsen att en period om 60 minuter valdes för att det ansågs utgöra en bra avvägning mellan behovet av att kunna hitta idrottsutövare

⁸³ 11.1.2 International Standard for Testing.

⁸⁴ Jag är medveten om att det inte utgör en dom i straffrättslig mening, men har valt att använda samma terminologi som idrottsrörelsen.

⁸⁵ 11.1.3 International Standard for Testing.

⁸⁶ 11.3.6 International Standard for Testing.

⁸⁷ 11.3.7 International Standard for Testing.

⁸⁸ 11.5 International Standard for Testing och International Standard for Testing s 56 ff.

⁸⁹ Jfr 11.1.4 International Standard for Testing.

för att utföra dopningskontroller och besväret det innebär för idrottsutövare att kunna bli ansvariga för missade dopningskontroller varje gång de avviker från sin tidigare bestämda rutin.⁹⁰

Innan de här reglerna infördes 2009 förespråkade antidopningsorganisationerna två skilda ståndpunkter. Vissa krävde dygnetruntrapportering, men tyckte inte att idrottsutövaren skulle ha ansetts missa en dopningskontroll om han eller hon inte befann sig på den plats som angetts, bortsett från om a) han eller hon, trots en förvarning i form av ett telefonsamtal, fortfarande inte kunde vara tillgänglig för en dopningskontroll eller b) nästa dag fortfarande inte var på den plats som angetts. Andra begärde detaljer om idrottsutövarens vistelseort under en timme varje dag, men ville hålla idrottsutövaren fullt ansvarig under den timmen. Det gav varje sida visshet, men begränsade antidopningsorganisationernas möjlighet att testa idrottsutövare vid andra tidpunkter än den timmen. Efter att de olika lösningarna diskuterats fram och tillbaka kom man fram till att det bästa sättet att maximera chansen att hitta idrottsutövare, utan att kräva allt för mycket av den enskilde idrottaren, var att kombinera de två systemen, dvs. att kräva dygnetruntrapportering men att endast notera idrottsutövare för bomkontroll när de inte befunnit sig på angiven plats under 60-minutersperioden.⁹¹

5.2.2 Rapporteringsbrist

Inför varje kvartal, på ett datum som den ansvarige antidopningsorganisationen bestämmer, måste idrottsutövare som är med i en registrerad målgrupp lämna in en vistelserapport som åtminstone innehåller följande information; a) en fullständig postadress dit brev kan skickas, b) detaljer om funktionsnedsättningar som kan påverka provtagningen, c) en bekräftelse på att idrottsutövaren godkänner att vistelseinformationen vidarebefordras till andra antidopningsorganisationer med behörighet att testa honom eller henne, d) en fullständig adress dit idrottsutövaren kommer att bo det kommande kvartalet, e) var och när idrottsutövaren kommer att träna, arbeta eller delta i andra regelbundna aktiviteter det kommande kvartalet och f) idrottsutövarens tävlingschema för det kommande kvartalet.⁹² Om en idrottsutövare har blivit vald att ingå i en registrerad målgrupp av både det internationella idrottsförbundet och den nationella

⁹⁰ International Standard for Testing, s 42.

⁹¹ International Standard for Testing, s 42.

⁹² 11.3.1 International Standard for Testing.

antidopningsorganisationen skall dessa försöka komma överens om vem som ska vara ansvarig för mottagandet av idrottsutövarens vistelseinformation. Annars bestämmer WADA vilken antidopningsorganisation som skall vara ansvarig. Idrottsutövaren behöver endast vistelserapportera till den ansvariga antidopningsorganisationen. Den för i sin tur vidare informationen till andra antidopningsorganisationer med jurisdiktion över idrottsutövaren.⁹³

Därtill måste vistelserapporten, för varje dag det kommande kvartalet, innehålla en specifik 60-minutersperiod mellan 06:00 och 23:00 som idrottsutövaren finns tillgänglig för dopningskontroll på en plats idrottsutövaren själv bestämmer.⁹⁴ Det är idrottsutövarens ansvar att se till att han eller hon tillhandahåller all information på ett korrekt sätt och i tillräcklig detalj för att göra det möjligt för alla antidopningsorganisationer som så vill, att lokalisera idrottsutövaren för en dopningskontroll vilken dag som helst under kvartalet, inklusive, men inte enbart, under den specifika 60-minutersperioden. Om en idrottsutövare inte vet exakt var han eller hon kommer att befinna sig under det kommande kvartalet måste han eller hon tillhandahålla bästa möjliga information, baserad på vart han eller hon *förväntar* att befinna sig och att sedan, när det är nödvändigt, uppdatera informationen. Antidopningsorganisationerna skall tillhandahålla passande mekanismer, såsom telefon, internet, mail och sms, för att möjliggöra sådana uppdateringar.⁹⁵

En idrottsutövare kan, enligt kontrollstandarden, endast ha gjort sig skyldig till en rapporteringsbrist när den ansvariga antidopningsorganisationen kan konstatera a) att idrottsutövaren har informerats om att han eller hon ingick i en registrerad målgrupp, om de åtföljande kraven på vistelserapportering och om konsekvenserna bristande vistelserapportering medför, b) att idrottsutövaren inte fyller i vistelseinformationen på ett korrekt sätt, vilket enligt kommentaren innebär att idrottsutövaren inte har lämnat någon information alls, att han eller hon inte lämnat all erforderlig information eller att informationen som har lämnats är felaktig, c) att idrottsutövaren, vid tidigare rapporteringsbrister under samma kvartal, informerats om bristerna och misslyckats med att korrigera dessa inom den deadline som angivits i beskedet och d) att idrottsutövarens bristande vistelserapportering åtminstone var försumlig. Idrottsutövaren presumeras ha varit försumlig. Presumtionen kan endast brytas genom att idrottsutövaren fastställer att

⁹³ International Standard for Testing, s 47 f.

⁹⁴ 11.3.2 International Standard for Testing och International Standard for Testing, s 49.

⁹⁵ 11.3.3 International Standard for Testing och International Standard for Testing, s 49.

inget försumligt beteende från hans eller hennes sida orsakade eller medverkade till rapporteringsbristen.⁹⁶

5.2.3 Bomkontroll

En idrottsutövare som ingår i en registrerad målgrupp måste befinna sig, och vara tillgänglig, på den plats som angivits i vistelseinformationen under 60 minuter varje dag.⁹⁷ I kommentaren till bestämmelsen förtydligas att det inte är tänkt att dopningskontrollerna skall begränsas till den här 60-minutersperioden, utan att det tvärtom är tänkt att dopningskontrollerna skall utföras vid olika tidpunkter. Oförutsägbara dopningskontroller anses nämligen vara mer effektiva för att avskräcka och upptäcka fusk. Syftet med 60-minutersperioden är snarare att göra det väldigt tydligt för idrottsutövare när ett misslyckat försök att testa någon kommer att räknas som en bomkontroll. Den skall också garantera att idrottsutövaren kan hittas, och att ett dopningsprov kan tas, åtminstone en gång varje dag. 60-minutersperioden är därtill tänkt att öka tillförlitligheten av vistelseinformationen och på så vis hjälpa antidopningsorganisationen att lokalisera idrottsutövaren för dopningskontroller även vid andra tidpunkter. Den är avslutningsvis tänkt att frambringa upplysningar som kan användas vid antidopningsarbetet, såsom huruvida idrottsutövaren regelbundet specificerar tidperioder med stort mellanrum och/eller ändrar tidsperioden och/eller platsen i sista stund.⁹⁸

Det är idrottsutövarens ansvar att se till att vistelseinformationen är tillräcklig för att göra det möjligt för vilken antidopningsorganisation som helst att lokalisera honom eller henne, vilken dag som helst i kvartalet, inklusive men inte begränsat till 60-minutersperioden. När en förändring i omständigheterna innebär att informationen som idrottsutövaren tidigare lämnat, den ursprungliga eller en uppdatering, inte längre är riktig eller fullständig måste idrottsutövaren uppdatera sin vistelserapport. Uppdateringen måste ske så snart som möjligt, men i vart fall innan den dagens 60-minutersperiod. Om idrottsutövarens underlåtenhet att uppdatera vistelseinformationen leder till att antidopningsorganisationen misslyckas med att testa idrottsutövaren under en angiven 60-minutersperiod skall det misslyckade försöket klassas som en bomkontroll. Det kan även komma att bedömas som vägran eller underlåtenhet att underkasta sig

⁹⁶ 11.3.5 International Standard for Testing och International Standard for Testing, s 50 f.

⁹⁷ 11.4.1 International Standard for Testing.

⁹⁸ International Standard for Testing, s 52 f.

dopningskontroll enligt artikel 2.3 i koden och försvårande av dopningskontrollprocess enligt artikel 2.5 i koden. Antidopningsorganisationen skall hur som helst överväga så kallad target testing, vilket innebär att idrottsutövaren utsätts för icke-slumpmässiga dopningskontroller under en tid.⁹⁹

En idrottsutövare kan endast anses skyldig till en bomkontroll när den ansvariga antidopningsorganisationen kan konstatera a) att idrottsutövaren, när denne fick beskedet om att han eller hon blivit utsedd att ingå i en registrerad målgrupp, informeras om att otillgänglighet under den angivna 60-minutersperioden kan leda till ansvar för bomkontroll, b) att en dopningskontrollant har försökt att testa idrottsutövaren på en fastställd dag det kvartalet, under 60-minutersperioden som angivits i vistelserapporten, genom att besöka den plats som uppgetts, c) att dopningskontrollanten under den specificerade 60-minutersperioden gjorde vad som under omständigheterna var rimligt för att lokalisera idrottsutövaren, förutom att ge idrottsutövaren förvarning om dopningskontrollen, d) att villkoren i artikel 11.4.4, som jag kommer att redogöra för nedan, har mötts och e) att idrottsutövarens underlåtenhet att vara tillgänglig för dopningskontroll åtminstone var försumlig. Idrottsutövaren presumeras ha varit försumlig. Presumptionen kan endast brytas genom att idrottsutövaren fastställer att inget försumligt beteende från hans eller hennes sida orsakade eller medverkade till bomkontrollen.¹⁰⁰

Det framgår av kommentaren till artikel 11.4.3 (b) att om idrottsutövaren inte skulle vara tillgänglig för ett test i början av 60-minutersperioden, men bli det senare under 60-minutersperioden, skall provet tas ändå. Istället för att klassificera det som ett misslyckat försök skall dopningskontrollanten inkludera alla detaljer om förseningen i rapporten. Om ett mönster av sådant här beteende skulle urskiljas skall det undersökas av den ansvariga antidopningsorganisationen som en möjlig överträdelse av artikel 2.3 eller 2.5 i koden. Det kan också leda till target testing av idrottsutövaren. Om idrottsutövaren lokaliseras inom 60-minutersperioden måste han eller hon stanna med dopningskontrollanten tills kontrollen är färdig, även om det skulle gå utöver 60-minutersperioden. Om idrottsutövaren däremot inte är tillgänglig på den plats som uppgetts under den 60-minutersperiod som angivits anses han eller hon ha gjort sig

⁹⁹ 11.4.2 International Standard for Testing och the World Anti-Doping Code, s 134.

¹⁰⁰ Jfr 11.4.3 International Standard for Testing.

skyldig till en bomkontroll, även om han eller hon skulle lokaliseras senare under dagen och en dopningskontroll skulle kunna utföras.¹⁰¹

När ett försök att testa idrottsutövaren under en av 60-minutersperioderna i hans eller hennes vistelserapport har misslyckats, får efterföljande dopningskontroller räknas som en bomkontroll endast om idrottsutövaren har fått besked om det första misslyckade försöket i enlighet med artikel 11.6.3 (b) i standarden. Där stadgas att den ansvariga antidopningsorganisationen, dvs. den antidopningsorganisation som försökt utföra dopningskontrollen, senast fjorton dagar efter det misslyckade försöket måste skicka ett besked om detta till idrottsutövaren. I beskedet skall antidopningsorganisationen varna idrottsutövaren i) att han eller hon kommer att anses ha gjort sig skyldig till en bomkontroll om idrottsutövaren misslyckas att övertala antidopningsorganisationen att det inte har förekommit någon sådan och ii) om konsekvenserna en bomkontroll innebär för idrottsutövaren. Dessutom skall idrottsutövaren i beskedet inbjudas att besvara meddelandet senast fjorton dagar efter mottagandet.

5.3 RF:s regler

5.3.1 Idrottens antidopingreglemente och Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

I 2 § Idrottens antidopingreglemente räknas de ”bestraffningsbara” dopningsförelseerna upp.¹⁰² I 2.4 i reglementet finns bestämmelser om underlåtenhet att iaktta föreskrifter för vistelserapportering m.m. Idrottsutövare, föreningar eller idrottsaktiebolag som inte iakttar de av Riksidrottsstyrelsen fastställda föreskrifterna för vistelserapportering har gjort sig skyldiga till rapporteringsbrist. Idrottsutövare som inte befinner sig på enligt inlämnad vistelserapport angiven tid och plats när dopningskontroll skall genomföras skall rapporteras för bomkontroll. Det följer vidare av föreskriften att förelse endast föreligger när idrottsutövare, förening eller idrottsaktiebolag under en 18-månaders-period vid tre tillfällen underlåtit att lämna in föreskriven vistelserapportering och/eller rapporterats för bomkontroll.

¹⁰¹ International Standard for Testing, s 54 f.

¹⁰² Jag är medveten om att det inte utgör straff enligt straffrätten, men har valt att använda samma terminologi som idrottsrörelsen.

I Föreskrifter om vistelserapportering m.m. finns närmare föreskrifter om skyldigheten att vistelserapportera och skyldigheten att vara tillgänglig för dopningskontroll. Idrottsutövare som internationellt specialidrottsförbund eller Dopingkommissionen har beslutat skall ingå i en prioriterad grupp för dopningskontroller, RF:s kontrollpool, är skyldiga att i enlighet med vad som närmare föreskrivs följa föreskrifterna om vistelserapportering.¹⁰³ Idrottsutövare och föreningar som omfattas av dessa föreskrifter skall delas in i prioritetsgrupp A, B och C. Dopingkommissionen skall definiera kriterier för respektive prioritetsgrupp samt på RF:s hemsida publicera såväl kriterierna som vilka som omfattas av dem. Dopingkommissionen ansvarar för att fortlöpande revidera både kriterierna för respektive prioritetsgrupp och förteckningen över de idrottsutövare som ingår i dem, och att informera dessa idrottsutövare samt berörda förbund och föreningar. Idrottsutövare kvartstår i sin prioritetsgrupp till dess att det internationella specialidrottsförbundet eller Dopingkommissionen beslutat att denne inte längre skall det, eller till dess att utövaren drar sig tillbaka från tävlingsidrott och skriftligen meddelar detta enligt det internationella specialidrottsförbundet eller Dopingkommissionens anvisningar.¹⁰⁴

Det framgår av föreskrifterna om vistelserapportering att idrottsutövare alltid ansvarar för att lämna all nödvändig information för att utövaren skall vara tillgänglig för genomförande av dopningskontroller. En idrottsutövare får, enligt föreskrifterna, uppdra till annan person, specialidrottsförbund eller förening att lämna alla eller delar av de uppgifter som krävs för att uppfylla kraven på vistelserapportering. Idrottsutövare fritas emellertid inte från ansvar för att rapporteringsskyldighet som har delegerats inte fullgörs på föreskrivet sätt.¹⁰⁵ Som jag nämnde i inledningen har Dopingkommissionen i samråd med berörda specialförbund beslutat om kollektiv rapportering för föreningar med elitlag. Det anges därför i föreskrifterna om vistelserapportering att föreningar är ensamt ansvariga för vistelserapportering beträffande lag som ingår i prioritetsgrupp C.¹⁰⁶ Vilka krav som ställs på respektive prioritetsgrupp går jag igenom i avsnittet om rapporteringsbrist nedan.

¹⁰³ 1.1 och 1.2 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹⁰⁴ 2.1 – 2.4 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹⁰⁵ 3.1.1 – 3.1.4 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹⁰⁶ 3.1.1 – 3.1.4 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

5.3.2 Rapporteringsbrist

Idrottsutövare i prioritetsgrupp A skall lämna in vistelserapport i enlighet med sitt internationella specialidrottsförbunds anvisningar eller, efter särskild överenskommelse, enligt RF:s föreskrifter om vistelserapportering. Vistelserapporten skall lämnas till Dopingkommissionen senast den 30 november, 28 februari, 31 maj och 31 augusti och avse närmast följande kalenderkvartal. Den skall innehålla följande uppgifter: a) Fullständiga personuppgifter samt kontaktuppgifter där idrottsutövaren kan nås av underrättelser och andra skrivelser. Ett meddelande som sänts enligt lämnade kontaktuppgifter skall anses ha kommit idrottsutövaren till handa fem arbetsdagar efter det att meddelandet skickats. b) Idrottsutövarens eventuella funktionshinder av betydelse för genomförande av dopningskontroll. c) Idrottsutövarens medgivande att information kan delges andra antidopningsorganisationer med rätt att testa idrottsutövaren. d) Adressuppgifter, avseende varje dag, där idrottsutövaren har sin dygnsvila. e) Namn och adress, avseende varje dag, för de platser där idrottsutövaren kommer att träna, arbeta, studera eller utöva annan återkommande aktivitet, kompletterat med tidsangivelse för sådana aktiviteter. f) Tävlingsprogram med datum samt namn och adresser på tävlingsplatser.¹⁰⁷ Det har följaktligen inte gjorts några förändringar eller tillägg till standardens föreskrifter om vistelserapporternas innehåll.

Därtill måste vistelserapporten för idrottsutövare i prioritetsgrupp A, för varje enskild dag under kvartalet, innehålla uppgifter om en specifik plats där utövaren är tillgänglig för dopningskontroll under en 60-minutersperiod, mellan klockan 06:00 och 23:00. Idrottsutövaren ansvarar för att, då ingivna uppgifter ändras, så snart som möjligt uppdatera sin rapport, dock senast före angiven 60-minutersperiod.¹⁰⁸ Som ovan nämnts framgår det av kommentaren till standarden att det är idrottsutövarens ansvar att se till att informationen tillhandahållits på korrekt sätt och i tillräcklig detalj, att idrottsutövaren skall tillhandahålla bästa möjliga information om denne inte vet exakt var han eller hon kommer att befinna sig det närmaste kvartalet och att antidopningsorganisationerna skall tillhandahålla passande mekanismer för att idrottsutövaren skall kunna uppdatera informationen. Några motsvarande förtydliganden finns inte i RF:s föreskrifter om vistelserapportering, utan WADA:s standard och RF:s föreskrifter måste

¹⁰⁷ 3.2.1 – 3.2.3 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹⁰⁸ 3.2.4 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

läsas tillsammans för att idrottsutövaren skall få en bild av kraven som ställs på honom eller henne.

Idrottsutövare i prioritetsgrupp B och individuella idrottsutövare i prioritetsgrupp C skall på anvisat sätt lämna vistelserapport senast 30 dagar före varje rapportperiods början. Rapporten skall omfatta minst en kalendermånad och som mest ett kvartal. Vistelserapportering skall göras hela året, inklusive de perioder då idrottsutövaren har uppehåll i sitt idrottsutövande. Rapporten skall innehålla följande uppgifter: a) Fullständiga personuppgifter samt kontaktuppgifter där idrottsutövaren kan nå av underrättelser och andra skrivelser. Meddelande som sänts enligt lämnade kontaktuppgifter skall anses ha kommit idrottsutövaren till handa fem arbetsdagar efter det att meddelandet skickats. b) Idrottsutövares eventuella funktionshinder av betydelse för genomförande av dopningskontroll. c) Idrottsutövares medgivande att information kan delges andra antidopningsorganisationer med rätt att testa idrottsutövaren. d) Tävlingsprogram med datum samt namn och adresser på tävlingsplatser.¹⁰⁹ Således behöver inte idrottsutövare i prioritetsgrupp B och C, till skillnad från idrottsutövare i prioritetsgrupp A, uppge hemadressen eller lämna uppgifter om vart denne tränar, arbetar, studerar eller utövar annan återkommande aktivitet.

Därtill skall idrottsutövare i prioritetsgrupp B och C i vistelserapporten ange minst tre tillfällen per vecka då idrottsutövaren är tillgänglig för dopningskontroll. Under en träningsperiod skall dessa avse träningstillfällen. Uppgiften skall preciseras genom att idrottsutövaren anger en 60-minutersperiod mellan klockan 06:00 och 23:00. Tillfällena får aldrig ligga med mer än tre dagars mellanrum. Idrottsutövare skall ta ansvar för att, då angivna uppgifter ändras, så snart som möjligt uppdatera sin rapport, dock senast före angiven 60-minutersperiod. Även förening, som har fått i uppdrag att ensamt ansvara för vistelserapportering beträffande lag i prioritetsgrupp C, omfattas av dessa rapporteringskrav. Dopingkommissionen kan, både beträffande enskilda idrottsutövare och föreningar, medge undantag från bestämmelserna om prioritetsgrupp B och C.¹¹⁰ Med andra ord är reglerna för idrottsutövare i prioritetsgrupp B och C inte lika strikta som reglerna för idrottsutövare i prioritetsgrupp A. Idrottsutövare i prioritetsgrupp B och C behöver endast vara tillgängliga för dopningskontroll tre dagar i veckan och undantag får medges. Däremot får de inte välja fritt *när* de skall vara tillgängliga; under en träningsperiod måste de välja träningstillfällena.

¹⁰⁹ 3.3.2 – 3.3.3 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹¹⁰ 3.3.4 – 3.3.6 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

Rapporteringsbrist föreligger då en idrottsutövare med avsikt eller på grund av försumlighet underlåtit att följa reglerna avseende vistelserapportens innehåll och riktighet eller inte kompletterat den i enlighet med reglerna, inkommit för sent med rapport och/eller underlåtit att rapportera. Om idrottsutövaren underrättats om sin skyldighet att lämna vistelserapport skall han anses ha varit försumlig om han inte kan motbevisa detta.¹¹¹ Reglerna i standarden är mer detaljerade. I standarden uppställs krav på att den ansvariga antidopningsorganisationen har informerat idrottsutövaren om att han eller hon ingick i en registrerad målgrupp, om de åtföljande kraven på vistelserapportering och om konsekvenserna bristande vistelserapportering medför. Det uppställs också krav på att idrottsutövaren, vid tidigare rapporteringsbrister under samma kvartal, informerats om bristerna och misslyckats med att korrigera dessa inom den deadline som angivits i beskedet.¹¹² Således är det, som jag tidigare påpekat, av största vikt att idrottsutövare och antidopningsorganisationer har koll på både WADA:s standard och RF:s föreskrifter.

5.3.3 Bomkontroll

Bomkontroll föreligger då en idrottsutövare med avsikt eller av försumlighet inte befunnit sig på rapporterad plats under den 60-minutersperiod som angivits i vistelserapporten. Idrottsutövaren skall anses ha varit försumlig om denne underrättats om följderna av en bomkontroll när han eller hon informerades om att han eller hon utsetts att ingå i en kontrollpool, eftersökts för dopningskontroll och dopningskontrollansvarig vidtagit rimliga åtgärder för att lokalisera idrottsutövaren, och inte kan styrka att idrottsutövaren inte varit försumlig när han eller hon inte var tillgänglig på angiven tid och plats. Idrottsutövaren skall även anses ha varit försumlig om han eller hon underlåtit att uppdatera sin vistelserapportering i vad avser 60-minutersperioden. En andra rapporteringsbrist och/eller en andra bomkontroll under samma kvartal skall endast behandlas som en misstänkt avvikelse om idrottsutövaren dessförinnan informerats om den misstänkta avvikelsen.¹¹³ Följaktligen är även reglerna om bomkontroll mer utförliga i WADA:s standard än i RF:s föreskrifter.

¹¹¹ 5.2 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

¹¹² 11.3.5 International Standard for Testing och International Standard for Testing, s 50 f.

¹¹³ 5.3 – 5.4 Föreskrifter om vistelserapportering m.m.

5.4 Påföljder

Det framgår av världsantidopningskoden och Idrottens antidopingreglemente att en idrottsutövare som gör sig skyldig till rapporteringsbrist och/eller rapporteras för bomkontroll skall stängas av i minst ett år och som mest två år beroende på graden av felaktigt beteende.¹¹⁴ Enligt kommentaren till koden skall påföljden bli två års avstängning när alla tre rapporteringsbrister och/eller missade tester är oförsvarliga. Annars skall påföljdens längd bestämmas till mellan ett och två år beroende på omständigheterna i fallet.¹¹⁵ Om en idrottsutövare styrker att han eller hon inte har begått något fel eller någon försummelse skall utövaren inte dömas till avstängning. Om idrottsutövaren eller annan person visar att han eller hon inte gjort sig skyldig till betydande fel eller försummelse kan tiden för avstängning förkortas.¹¹⁶ Tiden för avstängning kan även förkortas om idrottsutövaren är ung eller har bristande erfarenhet, om idrottsutövaren medverkar i en utredning av en dopningsförseelse eller om idrottsutövaren erkänner dopningsförseelse.¹¹⁷

En avstängning innebär att idrottsutövaren varken får delta i tävling eller uppvisning och/eller utöva uppdrag inom den idrottsgren inom vilken förseelsen har begåtts. När förseelsens art eller andra särskilda omständigheter så föranleder får avstängningen utsträckas till att avse all idrottslig verksamhet inom alla idrotter. Specialidrottsförbundet får i sina stadgar föreskriva att avstängning även skall omfatta träning i en anläggning som disponeras av den dömdes förening, en annan förening med medlemskap i, eller anslutning till, specialidrottsförbundet eller ett idrottsaktiebolag med verksamhet inom det specialidrottsförbundet den dömdes förening är ansluten till.¹¹⁸ Praxis i Sverige har varit att en idrottsutövare som brustit i vistelserapporteringen stängts av från tre månader till två år.¹¹⁹

Även föreningar och idrottsaktiebolag kan bestraffas för överträdelser mot dopningsreglerna. Till en förening eller ett idrottsaktiebolag som gör sig skyldig till en dopningsförseelse enligt artikel 2.4 i koden och 2.4 i reglementet skall tillrättavisning eller böter

¹¹⁴ Artikel 10.3.3 the World Anti-Doping Code och 10.3.3 Idrottens antidopingreglemente.

¹¹⁵ The World Anti-Doping Code, s 53.

¹¹⁶ 10.5.1 och 10.5.2 Idrottens antidopingreglemente.

¹¹⁷ 10.5.3 – 10.5.5 Idrottens antidopingreglemente.

¹¹⁸ 14 kap 8 6 RF:s stadgar.

¹¹⁹ Olinder, Världsantidopningskoden – vad rör den antidopingarbetet i Sverige?, s 229.

dömas ut.¹²⁰ Tillrättavisning, som är den lindrigaste påföljden och som kan åläggas såväl förening och idrottsaktiebolag som en enskild person, innebär ett skriftligt påtalande av det fel som begåtts samt en anmaning till den felande att för framtiden rätta sig efter gällande bestämmelser.¹²¹ Böter innebär att den felande åläggs att utge visst belopp i pengar till det specialidrottsförbund inom vars verksamhetsområde förseelsen har begåtts. Den felande kan vara en förening eller ett idrottsaktiebolag samt, i den utsträckning som vederbörande specialidrottsförbund har bestämt i sina stadgar, en enskild person. Bötesbeloppet, som inte får överstiga 500 000 kronor, skall betalas inom fyra veckor från dagen för beslutets meddelande.¹²²

6 Rätten till privatliv

6.1 Inledning

Regler om grundläggande fri- och rättigheter finns i regeringsformen och Europakonventionen. Europakonventionen inkorporerades i svensk rätt 1995 genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Europakonventionen gäller således som svensk lag. Det har även införts ett grundlagsstadgat förbud mot lagstiftning i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen i 2 kap 23 § regeringsformen. Enligt förarbetena föreligger det inte någon risk för en konflikt mellan föreskrifterna i regeringsformen och bestämmelserna i Europakonventionen. I den mån de två regelsystemen inte ger samma skydd skall den regel som går längst avgöra hur långt skyddet för fri- och rättigheterna sträcker sig.¹²³

¹²⁰ 10.3.4 Idrottens antidopingreglemente.

¹²¹ 14 kap 4 § RF:s stadgar.

¹²² 14 kap 5 § RF:s stadgar.

¹²³ Prop. 1993/94:117, s 37.

6.2 Skyddet för privatlivet i regeringsformen

Det finns ingen allmän regel som skyddar rätten till privatliv i svensk rätt. Visserligen skall det allmänna enligt 1 kap 2 § tredje stycket regeringsformen värna den enskildes privatliv, men det är ingen rättsligt bindande regel som ger upphov till några rättigheter för medborgarna. Att det enbart blev ett målstadgande till skydd för privatlivet berodde inte på att den enskildes rätt till en fredad sektor betraktades som en oviktig fråga. Enligt förarbetena är rätten till privatliv av så väsentlig betydelse i en demokratisk stat att den bör komma till ett allmänt uttryck i regeringsformen. Det ansågs dock inte möjligt att ge en regel om skydd för privatlivet ett så klart avgränsat innehåll att den skulle kunna göras rättsligt bindande. En så vag formulering som den i Europakonventionens artikel 8 betraktades inte som lämplig i svensk lagstiftning.¹²⁴

Fri- och rättighetsutredningen menar att det, trots frånvaron av en allmän rättsregel, finns ett betydande skydd för enskildas privatliv i regeringsformen. Den bestämmelse som härvidlag omnämns är 2 kap 6 § regeringsformen.¹²⁵ Varje medborgare är, enligt denna bestämmelse, skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp. Därjämte är alla medborgare skyddade mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev, eller av annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande. Dessa rättigheter får, enligt 2 kap 12 § första stycket regeringsformen, begränsas genom lag. Av paragrafens andra stycke följer att en sådan begränsning endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. En begränsning får, enligt samma paragraf, aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den.

Det fastslås i propositionen om ändring i regeringsformen att kroppsligt ingrepp främst avser våld mot människokroppen. Dessutom hänförs läkarundersökningar, smärre ingrepp som blodprovstagning och liknande företeelser hit. Som kroppsligt ingrepp brukar däremot inte psykisk påverkan betraktas, om den inte innefattar misshandel enligt brottsbalken. Det görs en åtskillnad mellan kroppsligt ingrepp och kroppsvisitation. Det senare begreppet avser undersökning av en persons kläder eller av något som denne har med sig, exempelvis en väska. Uttrycket kroppsligt ingrepp ansågs

¹²⁴ Jfr Prop. 1975/76:209, s 131 och 136, och SOU 1980:8, s 10.

¹²⁵ Jfr prop. 1975/76:209, s 72.

mindre lämpligt för den typen av åtgärder.¹²⁶ Vad gäller dopningstester anses blodprov, som jag nyss nämnde, utgöra ett kroppsligt ingrepp medan förarbetena inte ger någon tydlig vägledning avseende urinprov. JO har kommit till olika slutsatser i frågan, men senare avgöranden talar för att urinprov inte skall betraktas som ett kroppsligt ingrepp.¹²⁷ Föremålet för denna uppsats är dock kraven på vistelserapportering, och att tvingas uppge vart man befinner sig torde inte utgöra ett kroppsligt ingrepp.

Med husrannsakan förstås, enligt propositionen om ändring i regeringsformen, varje av myndighet företagen undersökning av hus, rum eller slutet förvaringsställe, oavsett syftet med undersökningen. Det framhålls av fri- och rättighetsutredningen att vissa intrång, som utgör inskränkningar i skyddet mot husrannsakan, inte alltid betecknas som undersökningar. Som exempel på intrång som inte anses ske i undersökningssyfte anges att polisen ingriper i samband med ett lägenhetsbråk eller att en exekutiv åtgärd avser ett föremål som finns på ett bestämt ställe. Därför har det i bestämmelsen om skydd mot husrannsakan lagts till att det omfattar även liknande intrång.¹²⁸ Eftersom det inte är själva huset, rummet eller förvaringsstället som skall undersökas vid en dopningskontroll kan det knappast anses utgöra en husrannsakan. Däremot är det möjligt att dopningskontroller i en idrottsutövares hem utgör ett liknande intrång, men det återkommer jag till i diskussionsdelen.

Vad som avses med begreppet förtrolig kommunikation är något oklart. I lagtexten stadgas, som ovan nämnts, att medborgare är skyddade mot ”undersökning av brev, eller av annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande”. Anledningen till att brev och telefonsamtal anges som exempel i lagtexten är, enligt förarbetena, att sådana meddelanden i regel antas vara förtroliga. Det anförs att även affärsbrev och dylikt skall anses förtroliga medan reklamblad som utdelas av brevbärare anges som exempel på ett meddelande som inte är förtroligt. Av motiven framgår att skyddet bara gäller under befordringstiden. När meddelandet nått adressaten träder andra skyddsregler i kraft.¹²⁹ Enligt min mening är det tveksamt om vistelserapporterna kan anses utgöra förtrolig kommunikation. Förvisso innehåller de uppgifter av rent privat natur, men eftersom de

¹²⁶ Prop. 1975/76:209, s 147.

¹²⁷ JO 1984/85 s 227, JO 1992/93 s 495, JO dnr 3273-2002 och JO dnr 3700-2002.

¹²⁸ Prop. 1975/76:209, s 147.

¹²⁹ A prop. s 287.

knappas in i en databas är det inte möjligt för utomstående att ta del av informationen förrän den sparats i databasen.

Det är främst 2 kap 6 § regeringsformen som brukar nämnas i samband med diskussioner om rätten till privatliv enligt svensk rätt. Mot bakgrund av de åligganden kraven på vistelserapportering innebär för idrottsutövare inom prioritetsgrupp A, dvs. att befinna sig på en viss plats under en timme varje dygn, är det emellertid möjligt att även 2 kap 8 § regeringsformen kan bli tillämplig. Av denna bestämmelse följer att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot frihetsberövande. Medborgare är, enligt bestämmelsen, även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta. Rörelsefriheten får dock, precis som rättigheterna i 6 §, begränsas genom lag, 2 kap 12 § regeringsformen. Det framgår av förarbetena att rörelsefrihetens främsta syfte är att skydda den politiska friheten. Enligt förarbetena måste den som vill sprida sin politiska uppfattning kunna träffa dem han eller hon vill påverka. Det understryks dock att rätten att röra sig fritt även bortsett därifrån är en självklarhet i ett demokratiskt samhälle.¹³⁰

Det förtydligas i förarbetena att rörelsefriheten inte innebär att medborgarna skall kunna sätta sig över trafikförseelser och liknande bestämmelser. Skillnaden mellan en vägtrafikanter som måste färdas på höger sida av vägen och en psykiskt sjuk människa som tvångsomhändertas är, enligt fri- och rättighetsutredningen, att trafikreglerna inte utgör någon begränsning av rörelsefriheten i grundlagens mening. I utredningens förslag kommer det till uttryck genom att 2 kap 1 § regeringsformen anger rörelsefriheten som grundläggande för fri åsiktsbildning och personlig frihet och säkerhet på motsvarande sätt som exempelvis yttrandefriheten.¹³¹ I första hand åsyftas, enligt förarbetena, begränsningar som drabbar vissa bestämda personer men inte andra som befinner sig i samma yttre situation. Avgörande bör huvudsakligen vara om avstängningen mera varaktigt hindrar den som är instängd eller utestängd från att komma i kontakt med andra människor. Som exempel anges tvångsmässigt omhändertagande, generella förbud för invånare i en viss landsända att besöka andra delar av landet och allmänna förbud för medborgarna att lämna hemorten.¹³²

Frågan är om kravet att idrottsutövare befinner sig på den plats de angett skulle kunna utgöra ett hinder för rörelsefriheten. Om den yttre situationen i vårt fall är att

¹³⁰ Se t.ex. prop. 1973:90, s 241 och s 243 ff.

¹³¹ Jfr prop. 1973:90, s 241 och prop. 1975/76:209, s 52 f.

¹³² Prop. 1973:90, s 241 och s 243 ff.

människor arbetar för att försörja sig, men att människor som sysslar med idrott måste uppehålla sig på en viss plats varje dag för att få arbeta, kan kraven på vistelserapportering enligt min mening anses drabba vissa bestämda personer. Om den yttre situationen däremot är att idrottsutövare måste dopningstestas ibland för att hålla idrotten ren, kan kraven på vistelserapportering inte anses drabba enbart vissa bestämda personer, eftersom de riktar sig till alla idrottsutövare i respektive prioritetsgrupp. Visserligen kan förbud för invånare i en landsända att besöka andra delar av landet eller förbud för medborgarna att lämna hemorten inte heller anses drabba vissa bestämda personer, men friheten att röra sig fritt inom landet torde ligga närmre rörelsefrihetens kärna. *Var* idrottsutövaren skall finnas tillgänglig bestämmer trots allt idrottsutövaren själv.

Vad som anses mera varaktigt hindra en person som är instängd eller utestängd från att komma i kontakt med andra människor är något oklart. Som exempel på begränsningar i rörelsefriheten anges i förarbetena bland annat avspärning av större områden, fängelsestraff och värnplikt.¹³³ En skillnad mellan dessa exempel och skyldigheten för idrottare i prioritetsgrupp A att befinna sig på den plats de uppgett en timme varje dag är att rörelsefriheten begränsas under en längre sammantagen period i exemplen. Idrottsutövare kan dock tvingas uppehålla sig på den plats de uppgett en timme varje dag under flera års tid. Det skulle kunna betraktas som mera varaktigt än exempelvis ett fängelsestraff på 14 dagar. Beroende på hur begreppet varaktigt tolkas är det därför möjligt att komma fram till olika slutsatser vad gäller den frågan. Däremot är jag tveksam till om kraven på vistelserapportering kan anses hindra idrottsutövare från att komma i kontakt med andra människor. Idrottsutövaren kan trots allt bjuda människor till platsen han eller hon valt.

6.3 Skyddet för privatlivet i Europakonventionen

Europakonventionens bestämmelse om rätten till skydd för privatlivet finns i artikel 8:

1. Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

¹³³ Prop. 1973:90, s 241 f.

2. Offentlig myndighet får inte inskränka åtnjutandet av denna rättighet annat än med stöd av lag och om det i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till statens säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välförhållanden eller till förebyggande av oordning eller brott eller till skydd för hälsa eller moral eller för andra personers fri- och rättigheter.

Det finns andra artiklar i konventionen som också kan sägas beröra privatlivet. Exempelvis förbudet mot tortyr i artikel 3 eller rätten till frihet och säkerhet i artikel 5. Enligt Danelius är det dock rimligt att anse att bestämmelserna om sådana särskilt reglerade rättigheter är exklusivt tillämpliga som *lex specialis* inom sina områden och att artikel 8 fångar upp sådana aspekter av privatlivet som faller utanför.¹³⁴ Artikel 8 är uppbyggd på samma sätt som rätten till religionsfrihet i artikel 9, rätten till yttrandefrihet i artikel 10 och rätten till föreningsfrihet i artikel 11. Den första punkten i varje artikel beskriver en eller flera rättigheter medan den andra punkten stadgar under vilka förutsättningar rättigheterna kan inskränkas.¹³⁵ För att få göra inskränkningar krävs emellertid att ändamålsprincipen och proportionalitetsprincipen i artikel 18 beaktas. Det är, enligt ändamålsprincipen, förbjudet att göra inskränkningar i de fri- och rättigheter som upptas i konventionen i andra syften än som medges i densamma. Dessutom innebär proportionalitetsprincipen ett krav på att inskränkningar står i rimlig proportion till det mål som skall uppnås.¹³⁶

Cameron anför att alla rättigheter i artikel 8 kan sägas falla inom samma begrepp; ”privacy”. Han beskriver det som en zon av individuell frihet som staten inte skall beträda annat än i undantagsfall.¹³⁷ Enligt Jacobs är rättigheterna i artikel 8 disparata, men det faktum att rättigheterna är grupperade i samma artikel menar han stärker skyddet i artikeln eftersom varje rättighet förstärks av sitt sammanhang. Således skall rätten till skydd för privatlivet, familjelivet, hemmet och korrespondensen läsas tillsammans och ge en summa som är större än de enskilda delarna ihop. Den tolkningsmetoden är, enligt Jacobs, berättigad även när rättigheter är skyddade av olika artiklar, men den är än mer nödvändig när de återfinns i samma artikel.¹³⁸ Om kraven på vinstelrapportering skulle utgöra en inskränkning i rätten till privatliv enligt artikel 8 har det därför liten betydelse om det skulle anses vara i strid med rätten till skydd för

¹³⁴ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s 220 f.

¹³⁵ Helmius, Polisens rättsliga befogenheter vid spaning, s 113.

¹³⁶ Lysén, Europas grundlag: Europakonventionen om mänskliga rättigheter, s 75.

¹³⁷ Cameron, An Introduction to the European Convention on Human Rights, s 97.

¹³⁸ Jacobs, The European Convention on Human Rights, s 241 f.

privatliv eller rätten till skydd för hemmet. Jag kommer därför inte diskutera vart gränsen går för de olika rättigheterna i artikeln eller vilken rättighet som kan tänkas ge ett skydd mot kraven på vistelserapportering.

Cameron framhåller att de flesta människor i västvärlden är överens om att det skall finnas en zon av individuell frihet som staten inte får beträda, men att oenigheten börjar när man försöker definiera gränserna för friheten.¹³⁹ Danelius anför att artikel 8 anses vara en av de mest svårdefinierade bestämmelserna i Europakonventionen. Många olika företeelser kan hänföras till privatlivet och det är först genom rättspraxis begreppet, enligt Danelius, kan få en någotsånär tydlig avgränsning.¹⁴⁰ När ett fall prövas mot artikel 8 i Europakonventionen avgörs först om det faller under rättigheten i artikeln och om det innebär att denna rättighet inskränkts. Om så är fallet kontrolleras om inskränkningen gjorts i enlighet med punkt 2 i artikeln: Hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggande av oordning eller brott, skyddandet av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter. Därefter undersöks om inskränkningen är lagstadgad i det inhemska rättssystemet. Slutligen bestäms om inskränkningen var försvarlig i ett demokratiskt samhälle.¹⁴¹

I målet Niemietz mot Tyskland, som gällde en genomsökning av en advokatbyrå, diskuterade Europadomstolen begreppet privatliv. Domstolen anförde att det varken var möjligt eller nödvändigt att ge en uttömmande definition av begreppet. Det ansågs dock alltför restriktivt att begränsa tolkningen av begreppet till en ”inre cirkel” inom vilken den enskilde får leva sitt eget personliga liv och att helt utesluta världen utanför den cirkeln. Domstolen menade att rätten till respekt för privatlivet också i viss grad måste innefatta rätten att etablera och utveckla förhållanden med andra människor. Eftersom människor har betydande möjligheter att utveckla relationer även utanför den inre cirkeln ansåg domstolen att det inte fanns någon anledning att utesluta handlingar som vidtas inom yrkeslivet från begreppet privatliv. Domstolen ansåg att det kan vara svårt att särskilja vilka av en persons aktiviteter som är att hänföra till yrkeslivet och vilka som inte är det.¹⁴² Följaktligen kan artikel 8 ge ett skydd mot kraven på vistelserapportering trots att dessa är att hänföra till elitidrottarnas yrkesliv.

¹³⁹ Cameron, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, s 97.

¹⁴⁰ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s 220.

¹⁴¹ Cameron, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, s 91 f.

¹⁴² Niemietz v Tyskland.

I Botta mot Italien, ett mål om en fysiskt handikappad persons rätt till anordningar som skulle gjort det möjligt för honom att besöka en badstrand, framhöll Europadomstolen att begreppet privatliv inkluderar en persons fysiska och psykiska integritet. Domstolen konstaterade vidare, med hänvisning till Niemietz mot Tyskland, att artikel 8 främst är avsedd att säkra utvecklingen av enskildas relationer med andra människor. Som domstolen påpekade är begreppet respekt emellertid inte precist definierat. För att kunna avgöra om det allmänna hade skyldigheter enligt artikel 8 anförde domstolen att en avvägning mellan samhällets intressen och individens intressen måste göras, men att staterna vid denna avvägning har en bedömningsmarginal.¹⁴³ I vårt fall är det tänkbart att avvägningen görs mellan samhällets intresse av en ren idrott, att ha idrottare som är en förebild för unga i samhället, och den enskildas intresse av att inte behöva stå ut med påfrestningen att finnas tillgänglig för dopningskontroller. En påfrestning som givetvis kan tänkas vara störst för idrottsutövare i prioritetsgrupp A som måste finnas tillgängliga för dopningskontroll en timme varje dag.

I första hand innebär artikel 8 att staten skall avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten, men staten är även i viss mån skyldig att vidta positiva åtgärder för att skydda den enskildes rätt till privatliv. Det konstaterade Europadomstolen i X och Y mot Nederländerna. Målet gällde en anmälan avseende en mentalt handikappad flicka som blivit våldtagen på ett privat vårdhem. På grund av den nederländska lagens utformning kunde ingen anmäla brottet. Lagen uppställde nämligen ett krav på att anmälan gjordes av offret själv, men flickan bedömdes till följd av sitt mentala tillstånd inte kapabel att göra en anmälan. Nederländerna ansågs skyldigt till brott mot artikel 8 genom att inte ha skapat ett tillfredsställande rättsligt skydd för privatlivet i det här fallet.¹⁴⁴ Vad som i huvudsak förväntas är, enligt Danelius, att staten utfärdar lagar och andra föreskrifter som ger ett tillfredsställande skydd åt privatliv, familjeliv, hem och korrespondens.¹⁴⁵ Även om det skulle fastställas att antidopningsorganisationerna utgör rent privaträttsliga organisationer skulle staten följaktligen, åtminstone i viss mån, vara skyldig att skapa ett rättsligt skydd som tillförsäkrar idrottsutövares rätt till privatliv.

De krav på skyddsåtgärder som ställs på staten måste dock vara rimliga. Målet Botta mot Italien rörde, som ovan nämnts, en fysiskt handikappad person som var beroende av

¹⁴³ Botta v Italien.

¹⁴⁴ X och Y v Nederländerna. Jfr också Airey v Irland.

¹⁴⁵ Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis, s 221.

vissa tekniska anordningar för att kunna få tillträde till en badstrand. Det fanns i italiensk lag en skyldighet för vederbörande kommuner att tillhandahålla sådana anordningar, men kommunen i målet hade inte uppfyllt detta krav. Frågan var om denna underlåtenhet innebar att den handikappades rätt till respekt för privatlivet hade kränkts. Europakommissionen ansåg att frågan skulle besvaras nekande eftersom det var fråga om rättigheter av social natur som enligt kommissionen faller utanför tillämpningsområdet för artikel 8. Domstolen konstaterade att rätten att kunna ta sig till en badstrand som ligger långt bort från ens normala semesterboende rör ett förhållande av så bred och obestämd karaktär att det inte fanns något rimligt samband mellan åtgärderna kommunen skulle vara tvungen att vidta och sökandens privatliv.¹⁴⁶ Frågan besvarades alltså nekande.

För att sammanfatta det som är intressant för att kunna bedöma vistelserapporteringens förenlighet med rätten till privatliv visar Europadomstolens praxis att rätten till respekt för privatlivet inte enbart omfattar privatlivet i snäv bemärkelse, utan att det även kan omfatta aktiviteter som är att hänföra till en persons yrkesliv.¹⁴⁷ Således har det ingen betydelse att kraven på vistelserapportering är att hänföra till elitidrottarens yrkesliv. Av praxis framgår vidare att staten inte enbart har en skyldighet att avhålla sig från ingrepp i den skyddade rättigheten, utan att staten även är skyldig att utfärda lagar och andra föreskrifter som ger ett tillfredsställande skydd för privatlivet.¹⁴⁸ Med andra ord är det inte lika avgörande för tillämpningen av Europakonventionen om RF hör till det allmänna eftersom staten i viss utsträckning är skyldig att vidta positiva åtgärder för att skydda enskildas privatliv. Enligt praxis inkluderar begreppet privatliv både en persons fysiska och psykiska integritet. För att kunna avgöra om det allmänna har skyldigheter enligt artikel 8 måste en avvägning mellan samhällets intressen och individens intresse göras.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Botta v Italien.

¹⁴⁷ Niemietz v Tyskland.

¹⁴⁸ X och Y v Nederländerna.

¹⁴⁹ Botta mot Italien.

7 Diskussion

Det är inte konstigt att dopning är ett stort problem inom idrotten. Inom många idrotter finns det stora pengar, vilket gör att det finns starka ekonomiska incitament för idrottsutövare att ta sig till toppen. För idrottare från fattiga länder kan en karriär som elitidrottare dessutom vara en väg ut ur fattigdom. I Sverige har arbetet mot dopning ett starkt stöd. Att dopning skall bekämpas verkar såväl idrottsrörelsen som idrottsutövarna överens om. Frågan är hur stora inskränkningar i privatlivet idrottsutövare skall behöva utstå bara för att de har valt en karriär som idrottare? Att de måste vara tillgängliga för dopningskontroller även utanför tävlingar verkar de flesta eniga om, men i vilken utsträckning? Är det rimligt att inför varje kvartal behöva uppge en plats man kommer att vara tillgänglig på 60 minuter varje dag och att avslöja vart man kommer att sova varje natt?

Friidrottaren Robert Kronberg anser att vistelserapporteringen, på det stora hela, fungerar bra. Han ställer sig frågande till om det finns något alternativ om man vill komma åt fuskarna. Det Kronberg tycker är svårt är att hela tiden hålla koll på var han kommer att befinna sig. Han menar att det ibland är nödvändigt att fatta snabba beslut som ändrar planerna. Ett annat problem som Kronberg pekar på är att det är lätt att skriva fel i vistelserapporterna. Det är exempelvis möjligt att fylla i rätt plats, men råka kryssa för en adress som är sparad i systemet sedan tidigare. Ytterligare ett problem som han har uppmärksammat är att vissa länders antidopningsorganisationer testar sina idrottsutövare flera gånger om året, medan andra knappt testar sina idrottsutövare alls. Kronberg önskar att det fanns någon internetsida med statistik över vilka idrottsutövare som har testats för att offentliggöra dessa skillnader. Avslutningsvis efterfrågar Kronberg lite flexibilitet från antidopningsorganisationerna. Han tycker exempelvis att det borde vara möjligt för dopningskontrollanterna att ringa om idrottsutövaren inte befinner sig på angiven plats och att ge denne tio minuter att ta sig dit.¹⁵⁰

Om en idrottsutövare inte befinner sig på angiven plats under 60-minutersperioden har dopningskontrollanten en skyldighet att göra vad som är rimligt för att lokalisera utövaren. Det är emellertid inte tillåtet att ringa, eller på något sätt förvarna, idrotts-

¹⁵⁰ Telefonintervju med Robert Kronberg, den 3 februari 2010, klockan 16:11.

utövaren om dopningskontrollen.¹⁵¹ Varför det är otillåtet att ringa idrottsutövaren framgår inte av den internationella kontrollstandard. Däremot understryks värdet av oförutsägbara dopningskontroller i kommentaren till 11.4.3(c) i standarden. Det anförs att oförutsägbara dopningskontroller är mer effektiva för att upptäcka fusk.¹⁵² Jag har visserligen ingen medicinsk kunskap, men ställer mig frågande till om det är möjligt att få ut ett dopningspreparat ur kroppen på tio minuter. Om så är fallet vore det märkligt att idrottsutövare som inte är tillgängliga för dopningskontroller i början av den angivna 60-minutersperioden, men blir det senare under 60-minutersperioden, ändå skall testas. Dessa skulle ju i sådana fall kunna gömma sig i tio minuter för att ordna det.

Jag har också talat med en person som är insatt i kraven på vistelserapportering för lagidrottare, nämligen Djurgården Hockeys läkare Bengt Gustafsson. Han anser att kraven på vistelserapportering är integritetskränkande, men frågar sig vad det finns för alternativ. Enligt Gustafsson vore det en sak om det bara var äran som stod på spel, men eftersom det rör sig om så mycket pengar tycker han att det är viktigt med dopningskontroller. Han menar att testerna är ett pris elitidrottare kanske får betala för sin höga lön. Gustafsson tycker att idrottsutövare, framför allt unga, skall testas varje år. Då vet de att det är någon som håller koll på dem, vilket han menar kan motverka dopning. Gustafsson tycker att vistelserapporteringen över nätet fungerar bra och tror att man kan göra ändringar 24 timmar innan. Han upplever, till skillnad från Robert Kronberg, att RF är flexibla. Exempelvis har de varit schyssta på somrarna när det varken är schema-lagda träningar eller matcher. Gustafsson understryker dock att det hade varit annorlunda om någon spelare varit OS-aktuell, och därmed hade ingått i prioritetsgrupp A, eftersom kraven är hårdare då.¹⁵³

Att elitidrottare med den särprägel deras yrke har får utstå dopningskontroller är knappast anmärkningsvärt. Dessutom är det, som Bengt Gustafsson påpekar, möjligt att ändra i vistelserapporterna. Enligt min mening är det emellertid viktigt att notera att idrottsutövare, åtminstone i prioritetsgrupp A, aldrig är riktigt lediga. Om de bestämmer sig för att åka bort, och därmed måste träna på en annan plats än den de angivit, somnar i soffan hos någon kompis en kväll, på en annan adress än den de uppgivit att de skall ha sin dygnsvila på, eller bestämmer sig för att åka över till en annan ö när de är på semester i den grekiska övärlden, måste de komma ihåg att ändra informationen i vist-

¹⁵¹ 11.4.3(c) International Standard for Testing och International Standard for Testing, s 55.

¹⁵² International Standard for Testing, s 52.

¹⁵³ Telefonintervju med Bengt Gustafsson, den 30 december 2009, klockan 14:00.

elserapporten. Visst är det möjligt att hävda att det är ett pris man får betala för sin höga lön, men det finns idrottsutövare som trots att de tillhör eliten inte tjänar några pengar på sin idrott. Det finns säkert elitidrottare, framför allt damidrottare och juniorer, som inte tjänar något alls. Och oavsett vad en idrottsutövare tjänar är det givetvis viktigt att antidopningsorganisationerna respekterar deras lagstadgade rätt till privatliv.

De representanter för spelarfacken som jag har varit i kontakt med är betydligt mer kritiska mot kraven på vistelserapportering än både Robert Kronberg och Bengt Gustafsson. Simon Taylor som är generalsekreterare för Professional Player's Federation, en organisation som verkar för professionella idrottsutövare i Storbritannien, är en av de, jag har haft kontakt med. Som svar på frågan om vad han har för uppfattning om WADA:s krav på vistelserapportering skrev han att "George Orwell's 1984 was supposed to be a warning, not an instruction manual". Taylor hänvisade också till EU Athletes. Det är ett förbund som består av självständiga idrottsorganisationer från hela Europa och som tillsammans representerar över 25 000 professionella idrottsutövare i 15 europeiska länder.¹⁵⁴ Inför införandet av WADA:s världsantidopningskod uttryckte EU Athletes oro över regelverket på sin hemsida. Den menade att koden allvarligt underminerar professionella idrottares rättigheter, både som europeiska medborgare och anställda, samt att vissa delar av kodens laglighet kan ifrågasättas.¹⁵⁵

EU Athletes understryker att idrottsorganisationerna är engagerade i antidopningsarbetet och att de skulle stödja ett testningssystem som erkänner, respekterar och skyddar idrottsutövares legala rättigheter. På sin hemsida redogör EU Athletes för de klagomål som har framförts på antidopningsorganisationernas regler om vistelserapportering. Ett problem de har uppmärksammat är att det finns idrottsutövare som anses ha missat en dopningskontroll på grund av att deras lag har brustit i vistelserapporteringen. EU Athletes kritiserar det faktum att de enskilda idrottsutövarna straffas och riskerar att stängas av från deras yrken till följd av ett misstag som begåtts av någon annan.¹⁵⁶ Enligt kommentaren till 11.5.6 i standarden är bestämmelsen utformad så för att idrottsutövaren annars skulle kunna undvika ansvar vid dopningskontrollerna. WADA menar att det är självklart att laget har samma intresse att lämna korrekt vistelseinformation och att undvika påföljder som idrottsutövarna själva.¹⁵⁷ Klagomålen

¹⁵⁴ Mailkontakt med Simon Taylor, den 2 december 2009, klockan 09:10.

¹⁵⁵ EU Athletes' hemsida, den 30 mars 2010, klockan 21:48.

¹⁵⁶ EU Athletes' hemsida, den 30 mars 2010, klockan 20:35.

¹⁵⁷ International Standard for Testing, s 58 f.

till EU Athletes talar dessvärre för att det inte alltid är så, vilket indikerar att den nuvarande lösningen är långt ifrån optimal.¹⁵⁸

EU Athletes har uppmärksammat flera saker de uppfattar som inskränkningar i privatlivet. De uppger att många idrottsutövare rapporterat att de har problem med att behöva ange vart de befinner sig en timme om dagen 365 dagar om året. Utövarna upplever rapporteringen som inkräktande i deras privatliv och tycker att det är svårt att komma ihåg att uppdatera informationen. EU Athletes har huvudsakligen kritiserat kraven på vistelserapportering, vad gäller rätten till privatliv, på tre punkter. För det första menar de att reglerna om vistelserapportering gör att idrottare inte får den semester de är garanterade enligt Arbetstidsdirektivet (2003/88/EG). För det andra är de kritiska mot att idrottsutövare tvingas uppge sin hemadress så att dopningskontrollanter när som helst kan invadera deras hem. För det tredje anser EU Athletes att 60-minutersperioden gör att idrottsutövare sätts i husarrest en timme om dagen, 365 dagar om året.¹⁵⁹ Följaktligen är EU Athletes kritik mot kraven på vistelserapportering hård och även om jag till viss del håller med om den tycker jag inte att idrottsutövare sätts i husarrest en timme om dagen. De kan trots allt välja vilken plats som helst.

För att få reda på antidopningsorganisationernas ståndpunkt i frågan har jag varit i kontakt med professor Arne Ljungqvist. Ljungqvist tycker att det är lite egendomligt att den så kallade entimmesregeln har blivit så ifrågasatt. Han påpekar att idrottsutövarnas skyldighet att rapportera sin vistelse dygnet runt 365 dagar om året har funnits i årtal utan att det lett till någon nämnvärd diskussion. Enligt Ljungqvist borde skyldigheten att rapportera sin vistelse dygnet runt vara vida tyngre för idrottsutövaren än skyldigheten att rapportera den enstaka timme som nu tillkommit. Hans argument för att idrottsutövare skall behöva utstå detta är att out-of-competitiontester är det viktigaste instrumentet i kampen mot steroiddopning och att vistelserapporteringen är en nödvändighet för att göra sådana tester meningsfulla. Ljungqvist betonar också att det skedde en juridisk prövning när kraven på vistelserapportering infördes i Sverige för runt 20 år sedan och att det finns juridisk kompetens i flera delar av RF-organisationen. Han nämner bland annat Dopingkommissionens ordförande Kristina Olinder.¹⁶⁰

När jag frågade Olinder om hon anser att reglerna om vistelserapportering är förenliga med rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen var hon

¹⁵⁸ Jfr EU Athletes' hemsida, den 26 april 2010, klockan 23:21.

¹⁵⁹ EU Athletes' hemsida, den 30 mars 2010, klockan 21:48.

¹⁶⁰ Mailkontakt med Arne Ljungqvist, den 4 december 2009, klockan 15:07.

inte lika säker som Ljungqvist. Hon berättade att hon är en av sekreterarna i utredningen om antidopningsverksamhetens organisation där frågan skall belysas. Olinder ville inte i nuläget ta ställning till om kraven på vistelserapportering är förenliga med regeringsformen eller Europakonventionen.¹⁶¹ Vad det var för typ av juridisk prövning som gjordes när kraven på vistelserapportering infördes, och av vilka, har jag inte hittat någon information om. Skyddet för privatlivet i svensk rätt torde dock vara starkare idag än för 20 år sedan. Mot bakgrund av att Europakonventionen har införts i svensk lagstiftning sedan prövningen gjordes, och att reglerna om rätten till privatliv i regeringsformen och Europakonventionen nu kompletterar varandra, är det möjligt att prövningen hade nått ett annat resultat om den gjordes idag.

Vad ger då regeringsformen och Europakonventionen för skydd mot kraven på vistelserapportering? Som ovan nämnts finns det ingen allmän regel som skyddar rätten till privatliv i svensk rätt. Däremot är varje medborgare skyddad gentemot påtvingat kroppsligt ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev, eller av annan förtrolig försändelse och mot hemlig avlyssning eller upptagning av telefonsamtal eller annat förtroligt meddelande, 2 kap 6 § regeringsformen. Som jag nämnde ovan är det möjligt att dopningskontroller i en idrottsutövares hem utgör ”liknande intrång”. EU Athletes berättar om en idrottsutövare med ett fläckfritt dopningsregister som ett år blev testad åtta gånger, varav en dopningskontroll utfördes klockan halv åtta på morgonen efter att en dopningskontrollant ringt på hemma hos honom och väckt hela familjen. EU Athletes uppger också att det händer att idrottsutövare som sysslar med idrotter där det förekommer mycket dopning har blivit väckta klockan tre på natten.¹⁶² Frågan är om detta utgör ”liknande intrång” i 2 kap 6 § regeringsformens mening.

Att en arbetsgivares intresse av att drogtesta en anställd kan väga tyngre än den anställdes behov av skydd för den personliga integriteten har slagits fast i flera domar från Arbetsdomstolen. Så är exempelvis fallet vid anställningar på kärnkraftverk och arbete med ungdomsverksamhet.¹⁶³ Det måste stå klart att även idrottsutövare har ett sådant yrke som innebär att de får stå ut med drogtestar ibland. Jag är dock av uppfattningen att det är stor skillnad på att testas på sin arbetsplats någon gång ibland och att en timme varje dygn vara tillgänglig för dopningskontroll samt aldrig veta när en

¹⁶¹ Maillkontakt med Kristina Olinder, den 27 januari 2010, klockan 13:48.

¹⁶² EU Athletes' hemsida, den 30 mars 2010, klockan 16:06.

¹⁶³ Se t.ex. AD 1998 nr 97 och AD 2001 nr 3.

dopningskontrollant kan plinga på dörren. Att bli väckt tidigt på morgonen i sitt eget hem måste anses utgöra ett större intrång i en människas privatliv än att dopningstestas på sin arbetsplats. Enligt min mening kan det, mot bakgrund av att idrottsutövare är tillgängliga för dopningskontroller på en angiven plats en timme varje dag och att det är möjligt för dopningskontrollanterna att söka upp idrottsutövarna på någon plats de utför regelbundna aktiviteter på, ifrågasättas om det är nödvändigt att överraska idrottsutövare i sina hem.¹⁶⁴

Enligt Europakonventionen har var och en rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens, artikel 8 Europakonventionen. Europadomstolen har slagit fast att det varken är möjligt eller nödvändigt att ge en uttömmande definition av begreppet ”privatliv”.¹⁶⁵ Begreppet kommer därför att utvecklas i takt med Europadomstolens avgöranden om artikel 8. Tyvärr har inget mål om kraven på vistelserapportering tagits upp i Europadomstolen. Däremot har frågan behandlats på annat håll inom Europa. Arbetsgruppen, EU:s oberoende rådgivande instans för uppgiftsskydd och skydd av privatlivet, har uttalat sig om kraven på vistelserapportering. I det så kallade Andra yttrandet diskuterar arbetsgruppen frågor den anser vara problematiska med avseende på de europeiska kraven i fråga om skydd av privatlivet.¹⁶⁶ Arbetsgruppen understryker att den är medveten om att kampen mot dopning inom idrotten är betydelsefull, bland annat för idrottsutövarnas hälsa, men att de kräver att denna kamp skall föras med respekt för idrottsutövarnas grundläggande rättigheter, särskilt rätten till skydd för privatlivet och personuppgifter.¹⁶⁷

Arbetsgruppen anser att det är rimligt att kräva personuppgifter för den specifika 60-minutersperioden och att kräva att idrottsutövaren uppger namnet på och adressen till varje plats han eller hon kommer att träna, arbeta, studera eller ägna sig åt någon annan aktivitet som ingår i idrottsutövarens vanliga rutiner på. Den tycker att det är skäligt med information om fyra timmar dagligen och noterar med tillfredsställelse att antidopningsreglerna inte innehåller något krav på att idrottsutövare skall ange var de befinner sig dygnet runt. Arbetsgruppen menar att det, förutom att vara orimligt, även skulle medföra en skyldighet att lämna känsliga uppgifter. Som exempel anförs att det är möjligt att idrottsutövare, precis som alla andra, söker läkarvård, besöker politiska

¹⁶⁴ Jfr International Standard for Testing, s 50

¹⁶⁵ Niemietz v Tyskland.

¹⁶⁶ Andra yttrandet 4/2009, s 1 f.

¹⁶⁷ Andra yttrandet 4/2009, s 18.

möten och går i kyrkan.¹⁶⁸ Vid en tolkning av den internationella kontrollstandardens ordalydelse står det emellertid inte klart att sådana känsliga uppgifter skall utlämnas. Enligt kommentaren till 11.3.1(e) i standarden gäller bestämmelsen *alla* regelbundna aktiviteter.¹⁶⁹ Om idrottsutövaren regelbundet besöker politiska möten eller går i kyrkan varje söndag torde han eller hon vara tvungen att uppge det.

I framställningen ovan har jag pekat på flera brister i antidopningsorganisationernas regler om vistelserapportering. För det första är jag kritisk till att dopningskontrollanterna inte får ringa idrottsutövaren om denne befinner sig på fel plats för att ge han eller henne exempelvis tio minuter att ta sig till rätt plats. Enligt min mening torde det vara möjligt att, precis som när idrottsutövaren inte är tillgänglig för kontroll i början av 60-minutersperioden men blir det senare under 60-minutersperioden, ta provet ändå och inkludera detaljer om förseningen. På så vis ger man idrottsutövaren en chans att rätta till sitt misstag samtidigt som antidopningsorganisationerna märker om idrottsutövaren sätter det i system. Som jag påpekade förut ställer jag mig frågande till att en idrottsutövare kan få ut ett dopningspreparat ur kroppen på tio minuter. Visserligen torde det vara möjligt att dricka massa vatten för att försvåra ett urinprov, men det skulle lösas genom att antidopningsorganisationerna tog blodprov vid dopningskontroller som blir försenade. Om det finns något annat bra skäl till att det är otillåtet att ringa idrottsutövarna tycker jag att det skall motiveras i kommentaren till bestämmelsen.

För det andra är jag kritisk till att idrottsutövare aldrig är riktigt lediga. Som EU Athletes påpekar är det möjligt att det strider mot anställdas rätt till semester enligt Arbetstidsdirektivet. Jag kan visserligen förstå att antidopningsorganisationerna vill att det skall vara tillåtet att utföra dopningskontroller på semestrande idrottsutövare. Det finns, som jag nämnde i inledningen, dopningspreparat som används under en period och som inte går att hitta i kroppen några månader senare. Om det finns dopningspreparat som kan försvinna ur kroppen på så kort tid som under den lagstadgade semestern finns det en uppenbar risk att vissa idrottsutövare skulle utnyttja det. Det, i sin tur, skulle kunna leda till att allmänhetens förtroende för idrotten urholkades. Enligt min mening är det emellertid inte acceptabelt att vissa medborgares lagstadgade rättigheter inte respekteras. Jag tycker att det vore bra om reglerna om idrottsutövarers semester sågs över så att även elitidrottare kan få njuta av ledighet.

¹⁶⁸ Andra yttrandet 4/2009, s 6.

¹⁶⁹ International Standard for Testing, s 48.

För det tredje är jag kritisk till att enskilda idrottsutövare straffas och riskerar att stängas av från sina yrken till följd av ett misstag som begåtts av laget. Ett alternativ till bestämmelsens nuvarande utformning skulle vara att enbart idrottsföreningen drabbades av påföljder när ett lag har brustit i vistelserapporteringen. De påföljder idrottsföreningar kan åläggas är, som ovan nämnts, tillrättavisning och böter. Visserligen skulle det kunna hävdas att lag med stor omsättning ibland skulle betala böter bara för att slippa hålla koll på vistelserapporteringen, men om det var möjligt att utdöma högre böter än 500 000 kronor, kanske en procentsats av idrottsföreningens omsättning, är det tänkbart att de skulle se till att sköta vistelserapporteringen. Givetvis skall en idrottsutövare ställas till svars om han eller hon är dopad eller om han eller hon ensam undviker en plats som laget skall träna eller spela match på. Om det däremot är laget som har gjort ett misstag vid vistelserapporteringen, och idrottsutövarna befinner sig på den plats de skall enligt schemat, tycker jag att det är märkligt att bestraffa de enskilda utövarna.

För det fjärde är jag kritisk till att WADA uppmuntrar dopningskontroller vid olika tidpunkter. Mot bakgrund av att en persons yrkesliv ligger utanför den "inre cirkel" inom vilken den enskilde får leva sitt eget personliga liv, måste det stå klart att det utgör en större inskränkning i privatlivet att bli väckt i sitt hem för en dopningskontroll än att en dopningskontrollant dyker upp under en träning. Jag är av uppfattningen att det i kommentaren till 11.4.1 i standarden, där det står att det är tänkt att dopningskontroller skall utföras på olika tidpunkter för att vara oförutsägbara, borde förtydligas att platser och tidpunkter som är obekväma för idrottsutövaren i största möjliga mån skall undvikas.¹⁷⁰ Det är knappast lättare att upptäcka om en person är dopad klockan halv åtta på morgonen i hans eller hennes hem än vad det är klockan tolv i hans eller hennes träningsanläggning. Därför tycker jag att dopningskontrollerna, om det är möjligt, skall utföras på de platser och de tider som torde upplevas som minst inträngande i en persons privatliv.

För det femte är jag kritisk mot att idrottsutövaren skall ange alla regelbundna aktiviteter i vistelserapporten. Det är inte acceptabelt att idrottsutövare skall behöva avslöja så känsliga uppgifter som vilket politiskt parti de är engagerade i eller vilken moské de besöker. Förvisso understryker Arbetsgruppen att det torde vara tillräckligt att idrottsutövare rapporterar vad de gör fyra timmar dagligen, vilket innebär att de kan välja att inte redovisa de aktiviteter som är känsliga, men enligt Arne Ljungqvist skall

¹⁷⁰ Jfr International Standard for Testing, s 50

idrottsutövarna rapportera vart de befinner sig dygnet runt.¹⁷¹ Enligt min mening måste reglerna på området bli tydligare. Om Arbetsgruppen, som har granskat reglerna om vistelserapportering och Arne Ljungqvist, WADA:s vice ordförande, kommer till olika slutsatser om hur mycket information som skall tillkännages i vistelserapporterna, kan det ifrågasättas hur den enskilda idrottsutövaren skall kunna veta det. Regler som kan innebära att en person stängs av från sitt arbete måste vara tydligare än så.

8 Avslutande kommentarer

Kampen mot dopning är viktig för idrottens överlevnad. Om människor misstänker att varje cyklist som vinner Tour de France, varje löpare som slår världsrekord och varje tyngdlyftare som vinner guld är dopad finns det en risk att intresset för idrott svalnar. Det är emellertid av yttersta vikt att antidopningsorganisationerna i kampen mot dopning respekterar idrottsutövarnas rätt till privatliv. Att en person väljer att satsa på en karriär som professionell idrottare skall inte innebära att denne frånsäger sig den lagstadgade rätten till ett privatliv. Regler som inskränker rätten till privatliv måste, enligt 2 kap 12 § regeringsformen och artikel 8.2 Europakonventionen, utfärdas i lagform. Därför måste antidopningsorganisationernas rättsliga ställning klargöras och de regler som inskränker idrottsutövares rätt till privatliv införas i lag. Enligt min mening kan de ändringar i reglerna om vistelserapportering jag föreslagit utföras utan att kampen mot dopning blir lidande. Den 29 oktober 2010 får vi reda på om utredningen ”Ny organisation för antidopningsverksamheten” håller med.¹⁷²

¹⁷¹ Andra yttrandet 4/2009, s 6 och mailkontakt med Arne Ljungqvist, den 4 december 2009, klockan 15:07.

¹⁷² Se dir. 2009:116.

Källor

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1971:30. Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om allmänna förvaltningsdomstolar, m.m.

Prop. 1973:90. Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning m.m.

Prop. 1975/76:209 om ändring i regeringsformen.

Prop. 1989/90:142 om godkännande av Europarådets konvention mot dopning.

Prop. 1990/91:175. Vissa folkhälsofrågor.

Prop. 1990/91:199. Förbud mot vissa dopningsmedel.

Prop. 1991/92:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1992/93. Bilaga 8.

Prop. 1993/94:117. Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

Prop. 1998/99:3. Åtgärder mot dopning.

Prop. 1998/99:107. En idrottspolitik för 2000-talet - folkhälsa, folkrörelse och underhållning.

Prop. 2008/09:126. Statens stöd till idrotten.

Prop. 2009/10:1. Budgetpropositionen för 2010. Utgiftsområde 17.

Statliga utredningar

SOU 1980:8. Privatlivets fred. Betänkande av integritetsskyddskommittén.

SOU 1998:76. Idrott och motion för livet. Statens stöd till idrottsrörelsen och friluftslivets organisationer. Slutbetänkande av idrottsutredningen.

SOU 2004:75. Insyn och sekretess i statliga företag och i internationellt samarbete. Slutbetänkande av Offentlighets- och sekretesskommittén.

Departementsserien

Ds 2002:4. Handlingsplan mot doping inom idrotten.

Dir. 2009:116. Ny organisation för antidopningsverksamheten.

Yttranden

Andra yttrandet 4/2009 om Internationella antidopningsbyråns (WADA) internationella standard för skydd av privatlivet och personuppgifter, om bestämmelser på området i WADA:s internationella antidopningsregler och om andra frågor som gäller privatlivet i samband med WADA:s och (nationella) antidopningsorganisationers bekämpning av doping inom idrotten.

Rättsfall

Arbetsdomstolen

AD 1998 nr 97.

AD 2001 nr 3.

Europadomstolen

Airey v Irland, den 9 oktober 1979, Series A, No 32.

Botta v Italien, den 24 februari 1998, Reports 1998-I.

Niemietz mot Tyskland, den 16 december 1992, Series A, No 251-B.

X och Y v Nederländerna, den 26 mars 1985, Series A, No 91.

JO

JO 1984/85 s 227.

JO 1992/93 s 495.

JO dnr 3273-2002.

JO dnr 3700-2002.

Regeringsrätten

RÅ 85 1:39.

Litteratur

Andrén-Sandberg, Å, *Doping*, Andra upplagan, HB Blentarps Idrottsmedicin 1997.

Andrén-Sandberg, Å, Berglund, B & Olinder, K, *Dopingfri idrott*, SISU Idrottsböcker 2004.

Bohlin, A & Warnling-Nerep, W, *Förvaltningsrättens grunder*, Andra upplagan, Nordstedts Juridik 2007.

Cameron, I, *An Introduction to the European Convention on Human Rights*, Fjärde upplagan, Iustus Förlag 2002.

Danelius, H, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis – En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, Nordstedts Juridik 1997.

David, P, *A Guide to the World Anti-Doping Code – A fight for the Spirit of Sport*, Cambridge University Press 2008.

Helmus, I, *Polisens rättsliga befogenheter vid spaning*, Iustus förlag 2000.

Jacobs, F, White, R & Ovey, C, *The European Convention on Human Rights*, Fjärde upplagan, Oxford University Press 2006.

Lysén, G, *Europas grundlag: Europakonventionen om mänskliga rättigheter*, Andra upplagan, Iustus Förlag 1994.

Marcusson, L, *Offentlig förvaltning utanför myndighetsområdet*, Iustus Förlag 1989.

Olinder, K, *Kan dopingkontroller genomföras på gym?*, Artikelsamling 2006, Svensk Idrottsjuridisk Förening 2006.

Olinder, K, *Världsantidopingkoden – vad rör den antidopingarbetet i Sverige?*, Artikelsamling 2003, Svensk Idrottsjuridisk Förening 2003.

Ragnemalm, H, *Regeringsformen 11:6. Överlämnande av förvaltningsuppgift till enskilt subjekt*, FT 1976, s 105-145.

Tarasti, L, *WADA:s världsantidopingkod i kraft*, Artikelsamling 2003, Svensk Idrottsjuridisk Förening 2003.

Zetterström, S, *Juridiken & dess arbetssätt – en introduktion*, Iustus Förlag 2004.

Internet

EU Athletes' hemsida, http://www.euathletes.info/news/news/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=218&tx_ttnews%5BbackPid%5D=91, den 30 mars 2010, klockan 21:48.

Föreskrifter för dopingkontroll, http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_2718/ImageVaultHandler.aspx, den 13 mars 2010, klockan 15:17.

Föreskrifter för vistelserapportering m.m., http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_2720/ImageVaultHandler.aspx, den 14 mars 2010, klockan 17:05.

International Standards for Testing, http://www.wada-ama.org/rtecontent/document/testing_v3_a.pdf, den 14 mars 2010, klockan 14:32.

Regeringens hemsida, <http://www.regeringen.se/sb/d/7597/a/73885>, den 7 januari 2010, klockan 15:00.

RF:s hemsida, http://www.rf.se/templates/Pages/InformationPage_165.aspx, den 7 januari 2010, klockan 15:56.

RF:s stadgar, http://www.rf.se/ImageVault/Images/id_119/scope_128/ImageVaultHandler.aspx, den 25 januari 2010, klockan 16:54.

Svenska Dagbladet, http://svd.se/sportspel/nyheter/dopingskandal-inom-cykelsporten_332348.svd, den 8 januari 2010, klockan 16:05.

The World Anti-Doping Code, <http://www.wada-ama.org/en/World-Anti-Doping-Program/Sports-and-Anti-Doping-Organizations/The-Code/>, den 29 januari 2010, klockan 16:59.

UNESCO:s internationella konvention mot dopning inom idrotten, <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/07/70/30/10fb5c45.pdf>, den 29 januari 2010, klockan 17:21.

WADA:s hemsida, <http://www.wada-ama.org/>, den 23 januari 2010, klockan 11:05.

WADA:s stiftelseurkund, <http://www.wada-ama.org/en/About-WADA/Statutes/>, den 21 januari 2010, klockan 15:07.

Personliga kontakter

Mailkontakt med Arne Ljungqvist från WADA, den 4 december, klockan 15:07.

Mailkontakt med Kristina Olinder från Dopingkommissionen, den 27 januari 2009, klockan 13:48.

Mailkontakt med Peder Mathiasson från Antidopinggruppen, den 26 januari 2010, klockan 09:44.

Mailkontakt med Simon Taylor från Professional Player's Federation, den 2 december, klockan 09:10.

Telefonintervju med friidrottaren Robert Kronberg, den 3 februari 2010, klockan 16:11.

Telefonintervju med idrottsläkaren Bengt Gustafsson, den 30 december 2009, klockan 14:00.